

Spotlight

Vaktechnisch bulletin van
PwC Accountants
Jaargang 26 - 2019 uitgave 4

Woord vooraf

Digital-enabled audit: met alleen
technologie kom je er niet

Column

De tektonische verschuiving van
het vaardighedenlandschap

Verslaggeving

De nieuwe ontwerp-Richtlijnen

Verslaggeving

De verwerking van kosten voor
cloud computing

Verslaggeving

Een nieuw tijdperk voor
benchmarkrentes

Accountancy

Accountant en geheimhouding

Accountancy

Herziene controlestandaard 540
vraagt om maatwerk

Belastingen

Moderne fiscale beheersing is
een must

Belastingen

Prinsjesdag 2019: welke
fiscale maatregelen kunnen we
verwachten?

Sustainable Development

Goals

Voorlopers zijn klaar voor
wet- en regelgeving

Digital

Wat is er gaande op het gebied
van digital

In gesprek met
stakeholder Paul Koster
van de VEB

Pagina 9

Woord vooraf

Digital-enabled audit: met alleen technologie kom je er niet

De digitale revolutie voltrekt zich in alle sectoren van onze samenleving en als accountants ervaren wij van dichtbij hoe de ondernemingen die wij controleren veranderen. Ook het vak van de accountant verandert in rap tempo. Je zou kunnen stellen dat we het ‘analoge tijdperk’ langzamerhand ontgroeid zijn: controle-informatie is steeds vaker digitaal en daarmee toegankelijk voor en uitwisselbaar tussen geautomatiseerde systemen van organisaties en hun accountant. Een andere ontwikkeling is dat gestandaardiseerde controlewerkzaamheden steeds meer in softwarecode te vatten zijn en ‘rekenkracht’ economisch meer dan ooit binnen handbereik is. In de praktijk betekent dit dat je als accountant ‘controle-algoritmes’ steeds makkelijker, sneller en vaker los kunt laten op meer en gevarieerde data.

Bij PwC investeren we volop in de digitalisering van onze controlepraktijk. Zo is de aanlevering van controle-informatie bij bijna al onze klanten al bijna volledig digitaal, zijn we in staat in vrij korte tijd volledige populaties te testen in plaats van steekproeven uit te voeren, en gebruiken we slimme algoritmen om onder meer ongebruikelijke transacties te identificeren. Ook wordt er, gebruikmakend van cloudoplossingen, meer realtime assurance verstrekt rondom transacties, systemen, en financiële en niet-financiële data.

Deze ontwikkelingen roepen de vraag op of je op termijn nog wel de ‘menselijke’ accountant nodig hebt. Wij zijn van mening dat je met technologische verandering alleen er niet komt. Het gaat juist om de effectieve interactie tussen mens en machine. Kunstmatige intelligentie stelt ons in staat om grote volumes data te verkennen, die te structureren en classificeren, daarop testen te verrichten en ongebruikelijke patronen en fouten te identificeren. Daarbij is het begrijpen van de context waarin de data zijn gecreëerd, hoe deze worden gebruikt en bij welke samenstelling van interne en externe databronnen relevante inzichten kunnen worden verkregen onontbeerlijk. En laat dat nu vooral de kracht zijn van menselijke intelligentie en vaardigheden.

Wij gaan dus verder dan alleen investeren in technologie. Zo heeft een substantieel deel van de medewerkers die wij

aannemen geen ‘traditionele’ accountancyachtergrond, maar bijvoorbeeld een STEM-profiel (Science, Technology, Engineering & Maths) of een achtergrond op het gebied van projectmanagement. Daarnaast besteden wij veel tijd aan het trainen van onze mensen met data-analyse en visualisatie-applicaties (zoals Alteryx en PowerBI) om bijvoorbeeld patronen in data zichtbaar te maken en stimuleren wij een innovatiecultuur door daar tijd voor ter beschikking te stellen. We besteden ook aandacht aan onze processen, onze manier van werken en aan cultuur, gedrag en waarden. Deze integrale transformatie maakt ons ‘digital enabled’. Daarin moeten we reëel zijn. Dat kan alleen stapsgewijs, maar wel continu.

Wij zijn ervan overtuigd dat het koppelen van technologie aan de vaardigheden van onze mensen en aan onze manier van werken leidt tot een betere en relevantere jaarrekeningcontrole en ook tot een verbreding van de rol van de accountant (‘trust provider in a digital world’). Daarmee blijven wij in staat waarde toe te voegen aan onze dienstverlening en bij te dragen aan het vertrouwen in de maatschappij. Met in ons achterhoofd dat de verwachtingen van de maatschappij ook blijven veranderen.

Joris van Meijel

lid van de directie van PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Bij PwC willen we een bijdrage leveren aan het vertrouwen in de maatschappij en het oplossen van belangrijke problemen. Wij zijn een netwerk van firma’s in 157 landen met meer dan 276.000 mensen. Bij PwC in Nederland werken ruim 5.400 mensen met elkaar samen. Wij zien het als onze taak om kwaliteit te leveren op het gebied van assurance-, belasting- en adviesdiensten. Vertel ons wat voor u belangrijk is. Meer informatie over ons vindt u op www.pwc.nl.

PwC verwijst naar de Nederlandse firma en kan soms naar het PwC-netwerk verwijzen. Elke aangesloten firma is een afzonderlijke juridische entiteit. Kijk op www.pwc.com/structure voor meer informatie.

Inhoud

3 Woord vooraf – Digital-enabled audit: met alleen technologie kom je er niet

De digitale revolutie voltrekt zich in alle sectoren van onze samenleving en als accountants ervaren wij van dichtbij hoe de ondernemingen die wij controleren veranderen. Ook het vak van de accountant verandert in rap tempo. *Joris van Meijel*

7 Column – De tektonische verschuiving van het vaardighedenlandschap

Geleidelijk, bijna onmerkbaar, als een tektonische verschuiving sluipt automatisering ons werk binnen. Waar gaat dat proces heen en wat betekent het voor mij en voor de samenleving als geheel? *Jan Willem Velthuisen*

9 Interview – In gesprek met Paul Koster

Paul Koster, directeur van de Vereniging voor Effectenbezitters, sprak met Arjan Brouwer over het accountantsberoep. ‘Met de maatschappelijke verantwoordelijkheid om vertrouwen te creëren wordt jullie vak in deze tijd alleen maar interessanter, mooier, moeilijker en uitdagender.’

15 Verslaggeving – Nieuwe ontwerp-Richtlijnen vragen om een nadere analyse van uw opbrengstverantwoording

De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft recent diverse wijzigingsvoorstellen gedaan voor de Nederlandse Richtlijnen voor opbrengstverantwoording. Een aantal belangrijke aspecten komt in dit artikel aan bod. *Inge Oudhuis en Jeroen Tuithof*

21 Verslaggeving – De verwerking van kosten voor cloud computing

Ondernemingen kunnen bij het verwerven van IT nu ook kiezen voor een cloudoplossing. Dit artikel gaat in op de verwerking van de kosten van deze nieuwe vorm van IT-overeenkomsten. *Jay Tahtah en Amira el Gebaly*

27 Verslaggeving – Een nieuw tijdperk voor benchmarkrentes

De IBOR-gerelateerde rentes worden hervormd. De IASB heeft wijzigingen aangebracht in IFRS om de impact van IBOR-hervormingen op hedge-accounting te beperken tot het opnemen van eventuele ineffectiviteit. *Geert Wognum en Nina van der Reijden*

33 Accountancy – Accountant en geheimhouding

Dit artikel gaat in op de geheimhoudingsplicht van accountants. Het beschrijft de huidige wet- en regelgeving, het nut van de geheimhoudingsplicht en de situaties waarin de accountant daarvan afwijkt. *Victor Valckx en Arjan Brouwer*

39 Accountancy – Herziene controlestandaard 540 vraagt om maatwerk bij de controle van schattingen

De controle van schattingen en daarmee samenhangende toelichtingen is grondig herzien door wijzigingen in standaard ISA 540. De wijzigingen moeten onder meer leiden tot een hogere kwaliteit van de controle van schattingen. Dit artikel beschrijft enkele relevante wijzigingen. *Séderick Groothuis*

45 Belastingen – Moderne fiscale beheersing is een must

Door verschillende recente ontwikkelingen is fiscale beheersing actueel. In dit artikel leest u over deze ontwikkelingen en vindt u een aantal tips om de fiscale beheersing te verbeteren. *Theo Esselbrugge en Jasper ter Horst*

51 Belastingen – Prinsjesdag 2019: welke fiscale maatregelen kunnen we verwachten?

Op Prinsjesdag heeft het kabinet zijn plannen voor 2020 gepubliceerd met daarin weer een groot pakket aan fiscale maatregelen. Welke maatregelen op het gebied van vennootschapsbelasting kunt u dit jaar verwachten? *Lisette van Nijhuis*

55 Sustainable Development Goals – Voorlopers zijn klaar voor wet- en regelgeving omtrent duurzaamheidsverantwoording

Er is nog niet veel wet- en regelgeving voor de implementatie van en verantwoording over de Sustainable Development Goals en duurzaamheidsinformatie. Dit artikel geeft enkele handvatten. *Marcus Looijenga, Linda Midgley en Hannah Weerman*

61 Digital – Wat is er gaande op het gebied van digital

In deze nieuwe rubriek nemen we u graag mee in de relevante ontwikkelingen op digitaal gebied binnen en buiten PwC. Dit eerste artikel gaat in op onze voorspelling voor de komende 18 tot 24 maanden, namelijk dat het vertrouwen in de wereld onder druk staat. *Walter Scheer en Jeroen van Hoof*

64 PwC-publicaties

66 Eerder verschenen Spotlight-artikelen

De tektonische verschuiving van het vaardighedenlandschap

Om de paar maanden ontvang ik op mijn smartphone een pushbericht waarin ik vriendelijk word gevraagd via een geïnstalleerde app een e-learning uit te voeren. Ik leer dan mijn klantenportfolio beter te beheren, grafische tools te gebruiken voor onze rapporten of over een betere bescherming tegen cyberdreigingen. Tegelijk met mij ontvangen duizenden collega's bij PwC vergelijkbare instructies.

De apps en de e-learnings zijn gemaakt door vertegenwoordigers van gloednieuwe beroepen: codeprogrammeurs en datawetenschappers. Geleidelijk, bijna onmerkbaar, als een tektonische verschuiving sluipt automatisering ons werk binnen. Waar gaat dat proces heen en wat betekent het voor mij en voor de samenleving als geheel?

In mijn vorige column vertelde ik over de moeite die mkb-bedrijven in Europa moeten doen om in de steeds verder ontwikkelende economie telkens over de gewenste vaardigheden te beschikken. Over de wens van een (Europese) vaardighedendatingsite die de versnipperde kleinschalige vraag aan het versnipperde kleinschalige aanbod van nieuwe vaardigheden bij elkaar zou kunnen brengen. Zo'n datingsite is een volstrekt werkbare gedachte aan het worden nu de boodschap die Carl Frey en Michael Osborne in 2013 verkondigden inmiddels een stuk genuanceerder lijkt te liggen.

Frey en Osborne voorspelden dat mogelijk bijna de helft van de beroepsbevolking zijn baan zou verliezen als gevolg van technologische ontwikkeling en automatisering. Dit behoorlijk alarmerende scenario werd bevestigd door studies die daarop volgden, wat bijdroeg aan een algemene bezorgdheid over de maatschappelijke en economische implicaties van digitalisering.

Sindsdien hebben verschillende onderzoeken aangetoond dat nieuwe technologie op macroniveau arbeid aanvult in plaats van vervangt, waardoor de algehele welvaart door digitalisering wordt vergroot in plaats van vernietigd. Een veel meer geruststellende boodschap.

De meeste beroepen in de meeste bedrijfstakken omvatten zeker enkele taken – zowel handmatige als cognitieve – die kunnen worden geautomatiseerd met 'machine learning'. Weinig beroepen kunnen echter volledig worden geautomatiseerd. De meest recente onderzoeken richten zich op taakvergroting in plaats van taakvervanging: slimme automatisering en digitalisering veranderen de taken die mensen uitvoeren en hoe ze die uitvoeren. De kennis en vaardigheden die werknemers hebben, stellen hen in staat om om te gaan met de veranderende functies. De vraag is welke kennis en vaardigheden de komende vijftien jaar belangrijker worden.

In ons onderzoek 'The tectonics of skills – measuring the evolution of our skills landscape' hebben we data-analyse en machine learning gebruikt om te kwantificeren welke kennis en vaardigheden nu en in de toekomst het belangrijkste zijn in Nederland. Dat hebben we voor ruim honderd banen gedaan, waarbij we ook hebben gekeken naar

de ontwikkeling van onze economie en de onderliggende technologieën. Daarmee hebben we de mythe ontkracht dat iedereen straks moet kunnen programmeren of dat alle werknemers moeten worden bijgeschoold.

Natuurlijk zal de vraag naar programmeurs de komende jaren exploderen, maar voor een beperkt aantal werkplekken. De meeste werknemers, van gezondheidszorg tot onderwijs, van financiële dienstverlening tot de agro-industrie, zullen hun kennis en vaardigheden langzaam moeten aanpassen aan de nieuwe functie-eisen. De verschuivingen in competenties zullen impactvol zijn, maar treden voor de samenleving als geheel zeer langzaam op. Dit vereist echter wel dat individuele werknemers hun creatieve en educatieve, maar vooral sociale vaardigheden moeten vergroten. Als mensen hierin beter worden, kunnen ze beter samenwerken met slimme automatisering en profiteren ze van de kansen die de digitalisering biedt.

En wat zijn nu de vaardigheden die wij Nederlanders sinds onze Gouden Eeuw in het bijzonder beheersen? Inderdaad, creativiteit en aanpassingsvermogen. Omdat we in Nederland een grote dienstensector hebben, beschikken veel mensen in ons land over die dienstgerichte vaardigheden. De positie van de Nederlandse arbeidsmarkt – als het gaat om toekomstbestendigheid – is dus eigenlijk heel rooskleurig.

Jan Willem Velthuis
hoofdeconoom PwC

In gesprek met stakeholders

In gesprek met stakeholder Paul Koster

Paul Koster is directeur van de Vereniging voor Effectenbezitters. In een gesprek met PwC's Arjan Brouwer dat plaatsvindt in het Euronext-gebouw in Amsterdam, pleit hij voor een herwaardering en verrijking van het accountantsberoep, anders blijft herstel van het maatschappelijk vertrouwen uit en wordt het vak van accountant uitgehold. Dat vraagt om een meer zelfbewuste en minder defensieve opstelling van accountantskantoren: 'Met de maatschappelijke verantwoordelijkheid om vertrouwen te creëren, wordt jullie vak in deze tijd alleen maar interessanter, mooier, moeilijker en uitdagender.'

Arjan Brouwer: Zat er een symbolische gedachte achter jouw voorstel om dit gesprek hier aan het Beursplein te hebben?

Paul Koster: 'Ja, beursnoteringen en de rol van de accountant liggen heel dicht bij elkaar: het vertrouwen van de markt bepaalt voor beide het bestaansrecht. En nu het vertrouwen op veel punten wordt ondergraven, leek het me goed om hier een gesprek te hebben over hoe het hersteld kan worden.'

Arjan Brouwer: Welke ideeën heb je daarbij?

Paul Koster: 'De felle discussie van de afgelopen jaren is in mijn ogen te eenzijdig gericht geweest op de rol van de accountant. Natuurlijk, in die hoek zijn fouten gemaakt, dat weet iedereen. Maar ik wil breder kijken, vooral naar de relaties van auditcomités met enerzijds de accountant en met anderzijds de interne accountant. Die keten moet echt aanzienlijk worden verstevigd. Helaas moeten we constateren dat er grote verschillen zitten in de kwaliteit van auditcomités, en dat het kennisniveau over het algemeen tekortschiet. Van het auditcomité wordt echter gevraagd mee te kunnen denken op alle moeilijke punten die jullie in je vak tegenkomen. Het auditcomité zou minstens zo goed op de hoogte moeten zijn van de laatste ontwikkelingen als de accountant en daarmee beter zijn rol kunnen vervullen. Maar de accountant moet aan permanente educatie doen en staat onder toezicht, auditcomités niet. Dat strookt niet.'

Arjan Brouwer: Vind je dat de toezichthouder ook toezicht moet houden op auditcomités?

Paul Koster: 'Ja, en dat gaat ook gebeuren, die richting is vanuit Europa al ingezet. Ik ben geen voorstander van heel veel nieuwe regels voor auditcomités, maar een toezichthouder moet wel op een bepaald moment kunnen zeggen dat een auditcomité niet functioneert en daarvoor dan ook een boete uit kunnen delen. Er is een nieuwe mentaliteit nodig om – terugkomend op dat vertrouwen – de hele toezichtstructuur en governance rond verslaggeving, interne controle, naleving van de wet en alles wat daarbij komt kijken, te versterken.'

Arjan Brouwer: Hoe zie je de rol van de aandeelhouder daarin?

Paul Koster: 'Die heeft daar ook een belangrijke rol in te spelen. Wij zijn al heel blij, en dat benadruk ik, met de key audit matters (KAM's) en met de uitgebreide controleverklaring. Daarmee hebben we nu tenminste houvast, dat was in het verleden niet zo. Er zijn dus echt al dingen verbeterd, maar de transparantie kan nog verder vergroot worden. Daar zullen de accountant en het auditcomité op allerlei gebieden stappen voor moeten gaan nemen. Mijn achterliggende gedachte daarbij is dat onze wereld steeds complexer wordt en dat technologie daarin een steeds dominantere rol speelt. Als accountant zie je daardoor in je controle allerlei risico's toenemen en dat vraagt om een heel andere aanpak. We zijn ons ervan bewust dat dat meer geld gaat kosten, maar ik heb nog nooit in een vergadering gezeten waarin de accountantskosten een punt van discussie

'Het is echt penny wise and pound foolish om te willen beknibbelen op de opdracht aan de accountant.'

zijn geweest. Nog nooit! De kosten die we als aandeelhouder voor onze kiezen krijgen op het moment dat het echt mis gaat met een onderneming zijn van een totaal andere orde. Het is echt *penny wise and pound foolish* om te willen beknibbelen op de opdracht aan de accountant.'

Arjan Brouwer: Je zegt dat je als aandeelhouder op basis van de KAM's meer ziet en meer kunt, maar het auditcomité en de informatie die je daarvan krijgt noem je niet.

Paul Koster: 'Die is ook waardeloos, echt ver beneden peil. Als ik lees dat er zeven keer vergaderd is en dat er is gesproken over de interne controle en belastingpunten, dan denk ik *so what!* Daar moet echt verandering in komen en opnieuw speelt de accountant daarin een rol. Ook wil ik graag weten wat de accountant vindt van het auditcomité. Als de accountant bijvoorbeeld vindt dat er andere mensen nodig zijn in het auditcomité, dan vind ik

het zijn plicht om dat tegen de voorzitter van de rvc te zeggen. Wij zijn niet tégen ondernemingen met al die lastige vragen, wij zijn juist vóór ondernemingen. Wij willen graag meer weten, omdat we een goede dialoog willen voeren over de risico's en de beheersing daarvan en een intelligente investeringsbeslissing willen kunnen nemen.'

Arjan Brouwer: Je had het over een andere aanpak van de controle. Hoe zou die andere aanpak eruit moeten zien?

Paul Koster: 'Mijn stelling is dat je permanent experts nodig hebt in je auditteam. Niet af en toe een paar deskundigen invliegen die even meekijken of het bestuur even vertellen wat er zoal speelt, dat is allemaal veel te oppervlakkig. Nee, je moet als accountant veel dieper die organisatie in. Daarvoor heb je, vooral op het gebied van technologie en ESG (*environmental, social, governance*), experts nodig die permanent onderdeel

zijn van het auditteam. Alleen zo kunnen ze een onderneming echt leren kennen en voelen of hun onderwerp daadwerkelijk leeft in de organisatie.'

Arjan Brouwer: Dat raakt aan de discussie over de multidisciplinaire organisatie.

Paul Koster: 'In de auditpraktijk van vandaag wordt veel meer diepgang gevraagd op een aantal specialismen waar je nu tijdelijk een gespecialiseerde adviseur voor inhuurt. Dat vraagt gewoon om een andere structuur waarin die multidisciplinaire aanpak wordt verankerd in de auditpraktijk. Het beroep van accountant vraagt veel meer dan jullie soms laten blijken. De breedte van het vak neemt alleen maar toe en daarom moeten jullie ernaartoe dat je bepaalde specialistische kennis permanent in je controleteam beschikbaar hebt en dan heb je helemaal geen specialisten vanuit de adviespraktijk nodig voor je controle.'

Arjan Brouwer: Het is de vraag of je de beste waarderingsspecialisten, belastingdeskundigen, forensisch onderzoekers of IFRS-experts aan boord krijgt en houdt als ze alleen auditsupport mogen verrichten. Sinds een paar jaar doen onze forensisch specialisten bijvoorbeeld substantieel werk bij veel van onze auditklanten. Daarin hebben ze toegevoegde waarde, juist doordat ze ook forensisch onderzoek doen en daarmee de vereiste expertise en ervaring hebben opgebouwd en onderhouden. Een bepaalde combinatie van rollen maakt je tot een betere specialist.

‘Wij zijn niet tégen ondernemingen met al die lastige vragen, wij zijn juist vóór ondernemingen.’

Paul Koster: ‘We kunnen deze discussie nog heel lang voeren, jullie zijn behoorlijk *hard-nosed* op dit onderwerp. Maar wellicht lukt het ook binnen een alternatieve organisatievorm die minder discussie uitlokt en ook aantrekkelijk is voor jullie mensen. Dat geldt zeker gezien de fantastische uitdagingen die er aan jullie vak worden gesteld. Laat ik dat toelichten. In oktober heeft de tyfoon Hagibis, de sterkste sinds decennia, in Japan voor vier keer zo veel neerslag gezorgd als men ooit voor mogelijk had gehouden. De Japanners, *technology-minded* bij uitstek, zeggen nu dat dergelijk natuurgeweld niet meer met technologische middelen kan worden voorspeld of beheerst. Er is dus een oncontroleerbare situatie ontstaan. Idem bij de bosbranden in Californië. Die hebben 80 duizend huizen verwoest, en niet de goedkoopste. Huizen zijn daar niet meer te verzekeren omdat verzekeringsmaatschappijen in Californië de herverzekeringspremie die zij betalen niet door mogen berekenen aan hun klanten. Je ziet dus dat hele ketens ontregeld raken. Dit soort zaken roept tal van nieuwe vragen op die ik zou willen stellen aan accountants en waarvan ik wil dat accountants die aan ondernemingen stellen.’

Arjan Brouwer: Zijn het dit soort ontwikkelingen die aanleiding waren om in jullie brief aan de CTA zo fel te reageren op de voorlopige conclusie van de CTA dat er geen aanleiding is om controle van niet-financiële informatie door een accountant wettelijk te verplichten?

Paul Koster: ‘In onze speerpuntenbrief hebben we dit jaar gezegd dat we verwachten dat ondernemingen veel meer informatie gaan verschaffen over onder meer de klimaatrisico’s waaraan zij blootstaan. Accountants zullen absoluut een rol moeten gaan spelen

in de niet-financiële informatie en ESG. Waar het ons om gaat is dat we leren begrijpen hoe allerlei ontwikkelingen in de wereld een onderneming beïnvloeden. Ik vind het heel bijzonder om te zien hoe ondernemingen in een prospectus veel opener zijn over alle mogelijke risico’s dan ze later zijn in een jaarverslag, onder het mom van concurrentiegevoeligheid of wat dan ook. Daar ligt een belangrijke rol voor het auditcomité om, in overleg met de accountant, een bepaalde minimumstandaard te hanteren voor wat er aan de markt kan worden meegedeeld. En controle van die informatie door de accountant is vervolgens van groot belang. Ik vind het onbegrijpelijk dat de CTA de financiële informatie, en zeker de ESG-informatie, buiten de wettelijke scope wil houden.’

Arjan Brouwer: Ik ben met je eens dat de accountant daar een rol in zou moeten hebben. De vraag is alleen of dat wettelijk geregeld moet worden. Zouden accountants niet gewoon moeten bewijzen dat ze hier relevant zijn zodat aandeelhouders eisen dat de accountant de opdracht krijgt om naar dit soort zaken te kijken?

Paul Koster: ‘Ik ben bang dat als dat niet wettelijk wordt afgedwongen, auditcomités de neiging zullen hebben deze taak van

de accountant te beperken. Dan krijgen we een heel verkeerde discussie. Ik vind dat er heldere richtlijnen moeten komen waarmee je naar de markt duidelijk kunt maken dat de accountant met een zekere verantwoordelijkheid gekeken heeft naar dit soort zaken. Als jullie daarin niet een wettelijk verankerde rol krijgen, heb je straks een uitgeholde taak omdat de relevantie van al die niet-financiële informatie alleen maar toeneemt.’

Arjan Brouwer: Waar ik zelf wel eerder iets in zie is de rvc verantwoording te laten afleggen over wat zij zien als belangrijkste risico’s en aandachtspunten en hoe zij zekerheid hebben verkregen over de beheersing daarvan en de juistheid van de informatieverstopping daarover. Bijvoorbeeld voor welke zaken steunen ze alleen op informatie van het management, waarvoor hebben ze internal audit extra werk laten doen en waarvoor hebben ze de externe accountant een extra opdracht verstrekt. Dan heb je als aandeelhouder iets op basis waarvan je een robuuste discussie aan kunt gaan en is duidelijk wie wat doet en wie waarop valt aan te spreken.

Paul Koster: ‘Eens. Maar ik vind, en dat meen ik echt, dat als niet heel duidelijk wordt gezegd dat dat mede een taak van de accountant is, dat jullie beroep wordt uitgehold. We kunnen een discussie hebben over wat die taak precies moet zijn, maar dat er voor de accountant een rol moet worden vastgelegd is voor mij zonneklaar. Laat ik een voorbeeld geven. Begin dit jaar brak in Brazilië een dam door bij een mijn van Vale waarbij meer dan 250 doden zijn gevallen. Het heeft geleid tot 6 miljard aan voorzieningen bij Vale, het aandeel kelderde direct, de mijn moet gesloten worden en ze zijn nog minstens vijf jaar bezig om de troep op te ruimen. De consequenties zijn dus gigantisch. Operationele en reputatierisico’s werken zo snel door in de financiële cijfers dat je er niet omheen kunt om hierover te rapporteren in het jaarverslag. Je moet in deze tijd met alle aandacht voor het milieu tot in detail op de hoogte zijn van alles wat er in die environmental-hoek gebeurt. Achteraf blijkt namelijk dat het type dam niet alleen het goedkoopst was maar ook het meest risicovol. Ik zou verwachten dat een lid van het auditcomité of de accountant een keer de vraag had gesteld of er wel voor het goede type dam gekozen is.’

Arjan Brouwer: Waarom zijn wij als beroepsgroep dan niet in staat ervoor te zorgen dat bij ieder beursfonds de aandeelhouders van de rvc eisen dat de accountant die opdracht krijgt en moet het in jouw ogen wettelijk geborgd worden? Er is vrijwel nooit vóóraf, bijvoorbeeld in de aandeelhoudersvergadering, discussie over de opdracht voor de accountant. Vinden aandeelhouders de accountantscontrole

dat de discussie elke keer afdrijft naar hoe issues kunnen worden voorkomen. Terwijl jullie en masse zouden moeten zeggen: “Dit is wat wij eisen voor wat betreft onze rol in verslaggeving en niet-financiële informatie.”

Arjan Brouwer: Eens. Er zijn veel gebieden waar accountants en aandeelhouders eigenlijk hetzelfde standpunt hebben,

‘Het beroep van accountant vraagt veel meer dan jullie soms laten blijken.’

wel belangrijk genoeg om daar als aandeelhouder vooraf afspraken over te willen maken?

Paul Koster: ‘We hebben al jarenlang een woordenstrijd met elkaar. Terugkijkend vind ik dat accountants zo defensief zijn op de belangrijke onderdelen waarop ze nou juist hun tanden moeten laten zien, en zeggen dit is waarom wij belangrijk zijn –

maar het in de praktijk toch niet gebeurt. Er ligt bijvoorbeeld al vijf jaar een voorstel vanuit de accountancysector op tafel dat zegt dat ondernemingen veel uitgebreider en genuanceerder moeten reflecteren op continuïteitsrisico’s en volgens mij vinden de vertegenwoordigers van aandeelhouders dat ook, maar vervolgens gebeurt het niet. Dat is toch vreemd. Je zou zeggen dat als de relevante partijen om de

tafel gaan zitten, bespreken wat ze willen en hoe ze dat voor elkaar gaan krijgen, een aantal zaken echt opgepakt kan worden. Dat is inderdaad effectiever dan een woordenstrijd.

Paul Koster: “*I can stand to lose money, I can not stand to be surprised*”, zei de door mij zeer bewonderde Andrew Carnegie al. Ik realiseer me dat niemand de toekomst kent en dat je bepaalde risico’s een keer totaal kunt missen. Maar je kunt me helpen door te vertellen wat de risico’s zijn waar je wel naar gekeken hebt. Hoe vaak wordt nou aan de accountant gevraagd hoe hij de onderneming en haar omgeving ziet, gelet op alles wat er in de betreffende sector en de wereld aan het veranderen is? Daar wordt in het CTA-rapport veel te weinig aandacht aan besteed. Er wordt mij wel eens voorgehouden dat het accountantsberoep niet interessant genoeg zou zijn, maar met de maatschappelijke verantwoordelijkheid om vertrouwen te creëren wordt jullie vak in deze tijd alleen maar interessanter, mooier, moeilijker en uitdagender.’ ■

Nieuwe ontwerp-Richtlijnen vragen om een nadere analyse van uw opbrengstverantwoording

Inge Oudhuis – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance
Jeroen Tuithof – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance

De Nederlandse Richtlijnen voor opbrengstverantwoording zijn lange tijd nauwelijks gewijzigd, maar de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) heeft recent diverse wijzigingsvoorstellen gedaan. Een aantal belangrijke aspecten komt in dit artikel aan bod.

Achtergrond – behoefte in de praktijk

In oktober 2017 is de RJ een project gestart ter beoordeling van de huidige Richtlijn 270 over de verwerking van opbrengsten en gerelateerde kosten en de hiermee samenhangende Richtlijn 221 over onderhanden projecten. Dit mede naar aanleiding van de behoefte in de praktijk aan verbeteringen en de internationale ontwikkelingen in de standaarden over opbrengstverantwoording, zoals het gezamenlijke project van de IASB en de FASB om tot een uniforme standaard voor opbrengstverantwoording te komen.

Na uitgebreide analyse heeft de RJ geconcludeerd dat het een-op-een overnemen van de bepalingen van IFRS 15 'Revenue from contracts with customers' in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (de Richtlijnen) niet wenselijk is. Vooral omdat de doelgroep van de Richtlijnen de niet-beursgenoteerde bedrijven betreft en het integraal overnemen van IFRS 15 hierbij naar verwachting tot hoge implementatiekosten voor ondernemingen leidt, aangezien het dan niet inzichtelijk is wat er is gewijzigd ten opzichte van de huidige Richtlijnen.

Samenvatting

In RJ-Uiting 2019-15 heeft de RJ nieuwe ontwerp-Richtlijnen voorgesteld voor de opbrengstverantwoording (hoofdstuk 270 'Winst-en-verliesrekening' en hoofdstuk 221 'Onderhanden projecten'). Belangrijke wijzigingen hebben onder andere betrekking op:

- het identificeren van prestatieverplichtingen;
- het bepalen van de transactieprijs, waaronder de wijze waarop variabele vergoedingen worden bepaald en betalingen aan afnemers worden verwerkt;
- het toerekenen van de transactieprijs aan de geïdentificeerde prestatieverplichtingen;
- de verwerking van opbrengsten uit licenties; en
- het presenteren van onderhanden projecten in zowel de balans als de winst-en-verliesrekening.

Het advies is om de ontwikkelingen nauwlettend te volgen en tijdig de impact op uw jaarverslaggeving te beoordelen, en om de inrichting van uw processen, systemen en administratie hierop aan te passen.

RJ-Uiting 2019-15

Ontwerp-Richtlijnen tonen overeenkomsten met IFRS 15, maar zijn niet identiek

Op het eerste oog hebben de ontwerp-Richtlijnen overeenkomsten met de bepalingen van IFRS 15. De RJ benadrukt echter dat bij de interpretatie van de ontwerp-Richtlijnen de IFRS 15-bepalingen, en de bijbehorende guidance, niet leidend zijn. De ontwerp-Richtlijnen zijn namelijk geen identieke vertaling van IFRS 15 en hebben diverse specifieke afwijkende bepalingen ten opzichte van IFRS 15, waaronder de volgende:

- Een belangrijke voorwaarde voor de opbrengstverantwoording uit de verkoop van goederen in de voorstellen is dat alle belangrijke rechten op economische voordelen en alle belangrijke risico's met betrekking tot de goederen zijn overgedragen aan de afnemer ('risk and rewards'-model). Dit is ongewijzigd ten opzichte van de huidige richtlijnen, maar verschilt van IFRS 15 waarbij sprake moet zijn van de overdracht van zeggenschap ('transfer of control'-model). Dit kan in de praktijk tot een ander moment van opbrengstverantwoording leiden.
- Een onderneming ontvangt bedragen voor eigen rekening en is hierdoor principaal in een verkooptransactie als zij beschikt over de belangrijke rechten op economische voordelen van de transactie en ook de belangrijke risico's over de geleverde goederen of diensten draagt. Dit is ongewijzigd het uitgangspunt van ontwerp-Richtlijn 270 om te bepalen of de onderneming agent of principaal is in een transactie. In IFRS 15 is het uitgangspunt dat de onderneming beschikt over de zeggenschap over de goederen of diensten voorafgaand aan de overdracht aan de afnemer. Als een onderneming als 'principaal' kwalificeert op basis van de ontwerp-Richtlijn 270, verantwoordt zij de opbrengsten en gerelateerde kosten bruto in de winst-en-verliesrekening, terwijl exact dezelfde situatie onder IFRS zou kunnen leiden tot kwalificatie als 'agent' en dan moet de onderneming deze transacties netto gesaldeerd verantwoorden in de winst-en-verliesrekening.

Faciliteit – IFRS 15 mag worden toegepast in een Dutch GAAP-jaarrekening

De RJ faciliteert al sinds de inwerkingtreding van IFRS 15 in 2018 dat ondernemingen die de Nederlandse Richtlijnen toepassen, voor de verwerking en toelichting van opbrengsten en gerelateerde kosten IFRS 15 mogen toepassen. Dit betekent dat een onderneming Dutch GAAP kan toepassen voor alle posten van de jaarrekening, met uitzondering van de opbrengstverantwoording en de hieraan gerelateerde kosten en balansposten. Hiervoor worden dan de bepalingen van IFRS 15 toegepast. Voorwaarde is wel dat IFRS 15 integraal en consistent wordt toegepast. Dochterondernemingen van beursgenoteerde moedermaatschappijen, waarbij de moedermaatschappij verplicht is om de geconsolideerde jaarrekening op te stellen op basis van IFRS, kunnen hiervan gebruikmaken als zij hun eigen jaarrekening op

basis van Dutch GAAP opstellen. Ze kunnen dan zowel voor groepsdoeleinden als voor hun statutaire jaarrekening IFRS 15 toepassen. Omdat beide verslaggevingsstelsels van elkaar verschillen, is dat een welkome administratieve lastenverlichting. Op basis van de ontwerp-Richtlijnen nemen deze verschillen af, maar is er nog steeds sprake van specifieke verschillen, zoals in de vorige paragraaf is beschreven. De geboden faciliteit om IFRS 15 toe te passen blijft ook na de invoering van de ontwerp-Richtlijnen 270 en 221 ongewijzigd van kracht.

Belangrijke voorgestelde wijzigingen in RJ 270 'Winst-en-verliesrekening' en RJ 221 'Onderhanden projecten'

In tabel 1 op de volgende pagina zijn belangrijke wijzigingsvoorstellen opgenomen. Ook worden hierna diverse wijzigingen toegelicht aan de hand van voorbeelden.

1. Het identificeren van de in een overeenkomst opgenomen prestatieverplichtingen
- De ontwerp-Richtlijnen bevatten aanvullende bepalingen voor de wijze waarop afzonderlijke prestatieverplichtingen in een overeenkomst worden onderscheiden voor (een reeks van) goederen of diensten. Een toegezegd goed of toegezegde dienst is te onderscheiden als er wordt voldaan aan de volgende criteria:
- de afnemer kan de voordelen van de goederen of diensten zelfstandig benutten, al dan niet gezamenlijk met middelen die de afnemer heeft of kan verkrijgen; en
 - de toezegging om de goederen of diensten te leveren is te onderscheiden van de overige opgenomen toezeggingen in een overeenkomst.

Voorbeeld

Bij de koop van een wasmachine in een elektronikawinkel profiteert de klant van een tijdelijke actie waarbij de wasmachine gratis wordt geïnstalleerd door de verkoper. De koper betaalt de wasmachine contant, waarna de koper eigenaar is. De onderneming moet vaststellen welke prestatieverplichtingen deze verkooptransactie bevat. De klant profiteert namelijk niet alleen van de nieuwe wasmachine, maar geniet ook het voordeel van installatie. Zowel de verkoop als de installatie van de wasmachine is een aparte prestatieverplichting, aangezien beide aan de criteria voldoen. De klant kan de wasmachine immers ook zelf installeren of dit door een andere partij laten doen.

Als de installatiewerkzaamheden zo complex/omvangrijk zouden zijn dat de werking van de wasmachine afhankelijk is van deze complexe installatie, dan is er geen sprake van een afzonderlijke prestatieverplichting, maar is de installatie onderdeel van het leveren van de wasmachine.

Tabel 1 Belangrijke wijzigingsvoorstellen RJ 270 en 221

Onderwerp	Huidige Richtlijn	Ontwerp-Richtlijn	Referentie
Het identificeren van de in een overeenkomst opgenomen prestatieverplichtingen	De criteria voor de verwerking van opbrengsten worden toegepast op afzonderlijk te identificeren componenten van een transactie.	Nadere bepalingen gericht op afzonderlijk te onderscheiden prestatieverplichtingen binnen een overeenkomst.	1
Variabele vergoedingen	Geen specifieke bepalingen.	De omvang van een te verwerken variabele vergoeding wordt bepaald op basis van de beste schatting van de variabele vergoeding.	2.a
Vergoedingen aan afnemers van goederen en diensten	Geen specifieke bepalingen.	Een aan een afnemer van goederen en diensten te betalen vergoeding moet als een vermindering van de opbrengsten worden verwerkt.	2.b
Het toerekenen van de in een overeenkomst opgenomen transactieprijs aan de in de overeenkomst opgenomen prestatieverplichtingen	Geen specifieke bepalingen.	De in een overeenkomst opgenomen transactieprijs moet aan de in de overeenkomst opgenomen prestatieverplichtingen worden toegerekend naar rato van de waarde van deze prestatieverplichtingen.	3
Opbrengsten uit licenties van intellectuele eigendom	Royalty's worden verwerkt volgens het toerekeningsbeginsel in overeenstemming met de inhoud van de overeenkomst.	De aard van een licentie is bepalend voor de verwerking van de opbrengsten, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen: - een recht om gebruik te maken van een licentie 'as-is'; of - een recht om toegang te hebben tot het intellectuele eigendom, inclusief latere aanpassingen/updates.	4
Niet door afnemers uitgeoefende rechten	Geen specifieke bepalingen.	Specifieke bepalingen gericht op opbrengstverwerking van het bedrag van niet-uitgeoefende rechten door afnemers.	5
Presentatie van onderhanden projecten in de balans en de winst-en-verliesrekening	De mogelijkheid om het saldo van alle onderhanden projecten als één totaal te presenteren in de balans. Twee mogelijkheden voor het presenteren van de mutatie in de onderhanden projecten.	De mogelijkheid onder de huidige richtlijnen is komen te vervallen. Eén mogelijkheid voor het presenteren van de mutatie in de onderhanden projecten.	6
Overige nieuwe bepalingen		■ Retouren ■ Garanties ■ Belangrijke financieringscomponent ■ Optreden voor eigen rekening (principaal) of voor derden (agent) ■ Wijzigingen van overeenkomsten ■ Niet-terugbetaalbare vergoedingen bij afsluiten overeenkomst ■ Meer toelichtingen	Ontwerpalinea's: oRJ 270.112 oRJ 270.109b/221.113 oRJ 270.107/221.202b oRJ 270.105b oRJ 221.114 oRJ 270.129-130/ oRJ 221.205 oRJ 270.127 oRJ 270.601

Bron: RJ-Uiting 2019-15

Om de economische realiteit van de activiteiten op de juiste wijze weer te geven, worden opbrengsten uit overeenkomsten per gerealiseerde prestatieverplichting verwerkt.

2.a Het bepalen van de omvang van de opbrengsten: variabele vergoedingen en vergoedingen aan afnemers van goederen en diensten

In de ontwerp-Richtlijnen staat dat een variabele vergoeding wordt verwerkt als er een betrouwbare schatting gemaakt kan worden, door ‘de beste schatting’ van de variabele vergoeding te maken rekening houdend met een redelijke mate van voorzichtigheid.

Voorbeeld

Een bouwonderneming heeft een contractuele afspraak met de klant dat de onderneming een bonus ontvangt van 1 miljoen euro als het bouwproject voor een vastgestelde datum wordt opgeleverd. Elke maand eerdere oplevering leidt tot een toename van de bonus met 50.000 euro tot een maximum van 1,5 miljoen. De bouwverwacht dat de oplevering vier maanden voor de overeengekomen datum gerealiseerd wordt en bepaalt de te ontvangen bonus als onderdeel van de transactieprijs op 1,2 miljoen euro.

2.b Het bepalen van de omvang van de opbrengsten: vergoedingen aan afnemers van goederen en diensten

Als een vergoeding wordt betaald aan een afnemer van goederen en diensten, wordt dit als een vermindering van de transactieprijs verwerkt, tenzij de betaling aan de afnemer plaatsvindt in ruil voor een te onderscheiden goed of dienst.

Voorbeeld

Een fabrikant van luxe fairtrade chocoladerepen verkoopt de repen aan supermarktketens tegen vooraf overeengekomen prijzen. Als de supermarktketens de repen gedurende het komende jaar op een prominente plaats en op ooghoogte in de buurt van de kassa's plaatsen, betaalt de fabrikant een vast bedrag van 3.000 euro per half jaar aan de supermarkt. Deze betalingen vinden niet plaats als de supermarkt de chocoladerepen niet afneemt. Ze zijn niet als aparte prestatieverplichting te onderscheiden van de levering van de chocoladerepen. Deze aanvullende betalingen worden, vergelijkbaar met kortingen, in de winst-en-verliesrekening in mindering gebracht op de transactieprijs.

3. Het toerekenen van de in de overeenkomst opgenomen transactieprijs aan de in de overeenkomst opgenomen prestatieverplichtingen

Na vaststelling van de transactieprijs wordt deze toegerekend aan de in de overeenkomst geïdentificeerde prestatieverplichtingen naar rato van de waarde van de zelfstandige verkoopprijs per prestatieverplichting.

Voorbeeld

Een consument neemt een internetabonnement voor drie jaar bij een telecomleverancier en ontvangt hierbij een gratis tablet. De overeenkomst bevat twee prestatieverplichtingen: de levering van de tablet en het internetabonnement. Voor beide prestatieverplichtingen wordt de zelfstandige verkoopprijs bepaald op basis van de prijs bij ‘losse verkoop’. Als deze zelfstandige verkoopprijs niet bekend is, maakt de leverancier een schatting hiervan. Als alternatief kan de leverancier de reële waarde van een prestatieverplichting hanteren in plaats van de zelfstandige verkoopprijs. Op basis van deze prijzen berekent hij de overeengekomen totaalprijs toe.

De leverancier verantwoordt de opbrengst van de tablet op het moment dat de tablet wordt geleverd (ervan uitgaande dat de tablet eigendom blijft van de afnemer). De omzet voor het leveren van internet verantwoordt hij gedurende de looptijd van het contract.

4. Opbrengsten uit licenties van intellectuele eigendom
De aard van een licentie is bepalend voor de verwerking van de opbrengsten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de licentie als (a) ‘verkoop van een goed’ en (b) een licentie voor het ‘verlenen van een dienst’:

- a) Een recht om gebruik te maken van het intellectuele eigendom van de rechtspersoon zoals dit bestaat op het moment van het verlenen van de licentie (verwerking als verkoop van een goed, verwerking van opbrengsten op het moment dat het recht wordt verleend). Dit is het geval als de afnemer geen recht heeft op updates/aanpassingen aan het intellectuele eigendom ná de aankoop.
- b) Een recht om toegang te hebben tot het intellectuele eigendom van de rechtspersoon zoals dit tijdens de hele duur van de licentie bestaat. Dit is het geval als het intellectuele eigendom continu verandert (bijvoorbeeld door updates/aanpassingen) en de afnemer op ieder moment recht heeft op het intellectuele eigendom zoals dat op dat moment bestaat; de leverancier gaat dan nog kosten maken om het intellectuele eigendom in stand te houden of te verbeteren (verwerking als verkoop van een dienst, verwerking van opbrengsten over de duur van de licentie).

5. Niet door afnemers uitgeoefende rechten

Als de onderneming verwacht recht te zullen hebben op een bedrag uit hoofde van niet door afnemers uitgeoefende rechten, verwerkt de onderneming dit verwachte bedrag als opbrengst in verhouding tot het patroon van de wel door afnemers uitgeoefende rechten.

Als de onderneming verwacht dat afnemers wel alle toegekende rechten zullen uitoefenen, dan wordt het bedrag van nog niet uitgeoefende rechten pas verwerkt op het moment dat het zeer onwaarschijnlijk wordt dat de afnemer zijn rechten nog zal uitoefenen.

Voorbeeld

Als een klant een dinerbon kopen bij een specifiek restaurant voor een diner voor twee personen, betaalt de klant direct een bedrag voor een toekomstig te leveren prestatie betreft het diner voor twee personen bij het restaurant. Als het restaurant betrouwbaar kan inschatten dat een deel van de verstrekte dinerbonnen niet zal worden ingewisseld, verwerkt het de hiervoor ontvangen bedragen als opbrengst in verhouding tot het patroon van de wél ingewisselde dinerbonnen.

6. Presentatie van onderhanden projecten in de balans en in de winst-en-verliesrekening

Balans

In de huidige Richtlijn 270 is het mogelijk om het saldo van alle onderhanden projecten gesaldeerd als totaalbedrag in de balans op te nemen. In de ontwerp-Richtlijnen is dit niet langer toegestaan, omdat deze presentatiewijze onvoldoende inzicht geeft in de balanspositie met opdrachtgevers per project en ook niet in lijn is met de algemene bepalingen ten aanzien van het salderen van balansposten. De presentatie van onderhanden projecten in de balans op basis van de ontwerp-Richtlijnen is als volgt:

Als het saldo van een onderhanden project:

- een debetstand vertoont, moet het nettobedrag worden verwerkt als een actief;
- een creditstand vertoont, moet het nettobedrag worden verwerkt als een passief.

Winst-en-verliesrekening

De RJ heeft voorgesteld om projectopbrengsten van onderhanden projecten alleen nog als netto-omzet te kunnen presenteren, en hiermee het alternatief om deze als ‘wijziging in onderhanden projecten’ te presenteren niet langer toe te staan. Dit omdat de specifieke post ‘Wijziging in voorraden gereed product en onderhanden werk’ alleen betrekking heeft op voorraden die onder Richtlijn 220 vallen, en niet op onderhanden projecten die onder Richtlijn 221 vallen.

Overgangsbepalingen

De RJ stelt voor de ontwerp-Richtlijnen in te laten gaan per 1 januari 2022. In de ontwerpalineas 270.701-702 en 221.601-602 zijn overgangsbepalingen opgenomen. Retrospectieve verwerking van de gewijzigde grondslagen voor de opbrengstverantwoording bevordert de vergelijkbaarheid van de jaarrekening en is daarom de aanbevolen methode. Maar vanwege administratieve lastenverlichting staat de RJ toe om de wijzigingen prospectief te verwerken voor overeenkomsten die op of na 1 januari 2022 zijn aangegaan. De nieuwe toelichtingsvereisten gelden in alle gevallen ook voor de vergelijkende cijfers.

Conclusie

Het is duidelijk dat de voorgestelde wijzigingen tot diverse wijzigingen in uw jaarrekening kunnen leiden. Het verdient daarom aanbeveling om de ontwikkelingen in de Richtlijnen over opbrengstverantwoording nauwlettend te volgen en alvast in kaart te brengen of er aanleiding is om uw processen, uw financiële en gerelateerde systemen en uw administratie anders in te gaan richten om aan deze nieuwe verantwoordingsvoorschriften te kunnen voldoen. Uw tijdige aandacht voor deze wijzigingen en de impact op uw opbrengstverantwoording, presentatie en toelichting in de jaarrekening is dan ook zeker gewenst. ■

De verwerking van kosten voor cloud computing

Jay Tahtah – Capital Markets and Accounting Advisory Services, Assurance
Amira el Gebaly – Capital Markets and Accounting Advisory Services, Assurance

Tegenwoordig kunnen ondernemingen bij het verwerven van IT naast kopen of leasen ook kiezen voor een cloudoplossing. Dit artikel gaat in op de verwerking van de kosten die gemoeid zijn met deze nieuwe vorm van IT-overeenkomsten.

Nieuwe IT-keuze leidt tot lastige verslaggevingsvragen

Bij IT en andere infrastructuur hadden ondernemingen tot voor kort vaak maar één mogelijkheid, on-premise. Maar met de evolutie van de technologie is een nieuwe optie ontstaan: cloud computing. Dit artikel gaat in op de verwerking van de kosten die gemoeid zijn met deze nieuwe vorm van IT-overeenkomsten.

Wat is cloud computing?

Cloud computing is in essentie een model voor het leveren van IT-diensten, waarbij de informatie online wordt opgehaald via tools en applicaties op het web. Hierbij worden gegevens en softwarepakketten opgeslagen op onlineservers. Steeds meer ondernemingen kiezen voor cloud computing, omdat dit veel voordelen met zich meebrengt; medewerkers kunnen bijvoorbeeld op afstand werken. Daarnaast zorgt het voor een verlaging in de kosten van informatiemanagement omdat uitbesteden vaak goedkoper is. Ook stelt het ondernemingen in staat om de benodigde capaciteit sneller en efficiënter op te schalen door gedeelde infrastructuur. Er zijn verschillende vormen van cloud computing, die onder te verdelen zijn in drie servicemodellen: infrastructuur, platform en software. In dit artikel zullen we ons met name concentreren op het laatste model, de Software-as-a-Service (SaaS)-oplossing.

Een SaaS-oplossing is een softwareverdelingsmodel waarbij de klant, in tegenstelling tot on-premise, geen bezit heeft over de hardware en software van de leverancier. In plaats daarvan krijgt de klant via het internet toegang tot die hardware en software. De leverancier beheert de cloud-infrastructuur, waaronder ook het netwerk, de servers, het besturingssysteem en de opslag. Daarnaast is de leverancier verantwoordelijk voor het onderhoud en tijdige upgrades van het systeem en de software. De klant betaalt een periodieke vergoeding om gebruik te mogen maken

van deze dienstverlening. Vaak zijn met de transitie van het klassieke on-premise model naar cloud computing ook (significante) implementatiekosten gemoeid.

De komende jaren wordt een verdere toename verwacht van cloudcomputingoplossingen. De opkomst van cloud-ERP-applicaties zoals SAP S/4 HANA en Oracle Cloud zal de komende jaren tot significante IT-technische en businesstransformaties leiden bij ondernemingen. Het vraagstuk van de verwerking van de kosten hiervan onder IFRS wordt hierdoor voor steeds meer ondernemingen relevant.

Samenvatting

Steeds meer ondernemingen stappen over van het klassieke on-premise model naar een Software-as-a-Service (SaaS)-oplossing voor hun ERP-applicaties. Bij deze SaaS-overeenkomsten krijgt de onderneming vaak alleen toegang tot een dienst en heeft zij geen beschikkingsmacht over de desbetreffende software en/of hardware. Voor ondernemingen is het lastig te bepalen hoe zij de periodieke vergoeding en de implementatiekosten moeten verwerken onder IFRS aangezien de IFRS-standaarden, en dan met name IAS 38, hier geen duidelijke richtlijnen voor bieden. Dit gebrek aan duidelijke verslaggevingsrichtlijnen voor SaaS-oplossingen kan leiden tot diversiteit in de praktijk. Het zou dan ook een positieve ontwikkeling zijn als de IASB de vernieuwing van IAS 38 hoog op de agenda zet.

Huidige verslaggevingsregels ontoereikend

Bij het klassieke on-premise model kunnen ondernemingen de IT-kosten voor software en implementatie op basis van IFRS 16 'Leases', IAS 16 'Property, plant and equipment' of IAS 38 'Intangible assets' grotendeels activeren en afschrijven in de winst-en-verliesrekening. Bij SaaS-overeenkomsten is echter vaak alleen sprake van het afnemen van een dienst. Hierbij krijgt de klant geen vorm van beschikkingsmacht over de software (en hardware of eventueel gebruiksrecht), een essentiële voorwaarde om kosten te kunnen activeren onder IAS 38. Hierdoor is het ingewikkeld te beoordelen wat geactiveerd kan worden aan kosten, zowel voor de periodieke vergoeding als voor de implementatiekosten. Om antwoord te kunnen geven op deze vraag is vaak significante oordeelsvorming nodig, mede doordat de huidige IFRS-standaarden geen duidelijke richtlijnen hebben voor de verwerking van SaaS-kosten. Zo gaat IAS 38 met name uit van software in eigen ontwikkeling, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een onderzoeks- en ontwikkelingsfase en de kosten die ontstaan na de ontwikkelingsfase. Kosten die in de ontwikkelingsfase ontstaan, voldoen vaak aan de criteria van activering, terwijl kosten die gemaakt worden in de onderzoeksfase of de fase na de ontwikkeling niet of veelal niet voldoen aan de criteria van activering. Bij SaaS-oplossingen vindt echter weinig tot geen ontwikkeling plaats, omdat de software veelal een marktstandaard is. De significante kosten bij SaaS (ERP)-implementaties hebben met name betrekking op de datamigratie en de configuratie

van de software om het bedrijfsspecifiek te maken. Dit is vaak niet direct te herleiden naar de genoemde fases in IAS 38.

Naar aanleiding van vragen vanuit ondernemingen en andere belanghebbenden, heeft de IFRS Interpretations Committee (IFRIC) eind 2018 en begin 2019 meerdere agendabesluiten over dit onderwerp gepubliceerd. Deze agendabesluiten gaan alleen in op de verwerking van kosten voor de periodieke vergoedingen, en gaan verder niet in op de verwerking van de kosten die gemoeid zijn met de implementatie van SaaS-oplossingen. Dat dit onderwerp vele ondernemingen bezighoudt, blijkt ook uit het feit dat in de Verenigde Staten de Financial Accounting Standards Board (FASB) de afgelopen jaren al twee nieuwe standaarden heeft gepubliceerd: één over de verwerking van de periodieke vergoedingen voor cloud computing en één over de verwerking van de bijbehorende implementatiekosten.

In dit artikel gaan wij in op de verwerking van de kosten van de periodieke vergoedingen en de implementatiekosten voor SaaS-oplossingen onder IFRS. Hierbij leggen wij de focus op de verwerking onder IAS 38 en gaan wij verder niet in op de verwerking onder IFRS 16 'Leases'. De onderneming moet echter nog wel beoordelen of er in cloudcomputingovereenkomsten wellicht ook sprake is van een 'embedded lease' onder IFRS 16.

De verwerking van de periodieke vergoedingen – geen activering in het geval van een dienst

Door de IT- en cloudtransitiestrategie van veel ondernemingen zal de vraag over de verwerking van periodieke vergoedingen de aankomende jaren meer en meer gaan spelen. IFRS biedt geen duidelijke richtlijnen hoe om te gaan met de verwerking van periodieke vergoedingen voor SaaS-oplossingen. De recente IFRIC-besluiten geven aan dat een klant de periodieke vergoedingen activeert op het moment dat de klant de beschikkingsmacht verkrijgt over de software (of een deel daarvan). Maar wanneer heeft een klant beschikkingsmacht?

Bij de beoordeling van het activeren van immateriële vaste activa stelt IAS 38 de volgende criteria ten aanzien van het hebben van beschikkingsmacht:

- De klant heeft het recht om alle toekomstige economische voordelen die voortvloeien uit het actief te verkrijgen.
- De klant heeft het recht om de toegang van derden tot deze toekomstige voordelen te beperken.

Een aantal voorbeelden hiervan zijn:

- De klant heeft het recht om te beslissen wanneer en hoe de software wordt geüpdatet/geconfigureerd.
- De klant heeft het recht om de software in bezit te nemen en deze te gebruiken op zijn eigen hardware (of bij een onafhankelijke derde partij).
- De klant heeft het recht om significante configuraties te maken aan de software en bezit ook deze configuraties, waarbij de leverancier geen rechten geeft om deze configuraties aan een derde partij beschikbaar te stellen.
- De klant heeft een exclusief gebruiksrecht op hardware bij de leverancier, waardoor het contract mogelijk een embedded lease bevat onder IFRS 16.

Als een SaaS-overeenkomst een of meerdere van bovenstaande punten bevat, kan er sprake zijn van beschikkingsmacht met als resultaat dat (een deel van) de periodieke vergoedingen geactiveerd kunnen worden als zijnde een immaterieel vast actief. Bovenstaande lijst is echter niet limitatief; een onderneming zal moeten bepalen of zij de beschikkingsmacht heeft verkregen over de software op basis van de specifieke feiten en omstandigheden. De overeenkomsten in de praktijk en de daarmee samenhangende economische realiteit verschillen van situatie tot situatie. In sommige SaaS-overeenkomsten kan de klant mogelijk meer rechten verkregen hebben dan alleen toegangsrechten. Dit vereist soms een significante oordeelsvorming van ondernemingen.

De recente IFRIC-besluiten geven aan dat als de klant alleen toegang heeft tot het actief en in feite alleen een dienstverlening afneemt, niet anders geconcludeerd kan worden dan dat er geen sprake is van beschikkingsmacht, waardoor de periodieke vergoedingen als operationele kosten verwerkt moeten worden. Het overgrote deel van

de huidige SaaS-overeenkomsten voldoet waarschijnlijk niet aan de criteria die IAS 38 stelt aan het hebben van beschikkingsmacht, omdat veelal alleen toegangsrechten tot een clouddienst worden verkregen.

Implementatiekosten gerelateerd aan een dienst kunnen mogelijk toch geactiveerd worden

Een ander vraagstuk waar ondernemingen steeds vaker tegenaan lopen, is hoe zij implementatiekosten van een SaaS-oplossing moeten verwerken. Bij deze kosten kan gedacht worden aan kosten van externen om de SaaS-software bedrijfsspecifiek te maken, kosten van eigen personeel dat zich bezighoudt met de implementatie of bijvoorbeeld het ontwikkelen van trainingsmateriaal. Kunnen deze kosten geactiveerd worden ongeacht het antwoord op de vraag of de periodieke vergoedingen voor de SaaS-oplossing geactiveerd worden? De IFRIC-besluiten gaan hier helaas verder niet op in. Hoewel specifieke richtlijnen met betrekking tot dit onderwerp ontbreken, kunnen ondernemingen bepaalde implementatiekosten mogelijk toch activeren als er sprake is van een actief. Ook als deze betrekking hebben op een SaaS-dienst waarbij eerder geconcludeerd is dat geen beschikkingsmacht is verkregen over de software. Wel moet de onderneming beoordelen of de implementatiekosten voldoen aan de activeringscriteria van IAS 38 voor activering van intern ontwikkelde software. Kosten voor intern ontwikkelde software definieert IAS 38 als die kosten die noodzakelijk zijn om een actief te ontwikkelen, produceren en gebruiksklaar te maken. Een van de voorbeelden die IAS 38 daarbij benoemt, is het ontwerpen, bouwen en testen van verbeteringen in processen en systemen. Implementatiekosten van een SaaS-oplossing zouden onder deze noemer kunnen vallen. Hierbij moet de onderneming wel bepalen of het actief toekomstige economische voordelen kan genereren voor de onderneming. Ook moeten de kosten betrouwbaar ingeschat kunnen worden.

Een vergelijking die mogelijk gemaakt kan worden, is die met verbeteringen die een onderneming maakt aan activa die zij huurt. Deze worden geactiveerd als actief omdat een onderneming hieruit toekomstige economische voordelen kan genereren over de huurperiode.

Kosten met betrekking tot verbeteringen die op basis van IAS 38 mogelijk geactiveerd kunnen worden, zijn vaak kosten die betrekking hebben op significante, bedrijfsspecifieke wijzigingen aan de software. Hierbij kan gedacht worden aan de configuratie van software zodat deze voldoet aan de unieke groepsstructuur of het rekeningschema van de onderneming. Of wanneer de software op zo'n manier geconfigureerd moet worden dat specifieke goedkeuringen moeten plaatsvinden bij bepaalde journaalboekingen. In deze gevallen heeft de onderneming vaak het recht op alle toekomstige economische voordelen die voortvloeien uit het actief. In deze gevallen zijn de kosten meestal ook betrouwbaar

in te schatten. Kostensoorten die vaak voldoen aan de activeringscriteria, net als bij intern ontwikkelde software, zijn bijvoorbeeld salaris- of salarisgerelateerde kosten voor eigen medewerkers die betrokken zijn bij de configuratie en implementatie van de SaaS-software, maar ook vergoedingen die betaald worden aan derden als zij de software configureren.

Bij kosten die worden gemaakt voorafgaand aan of na de implementatie en kosten die samenhangen met de datamigratie naar het nieuwe systeem, voldoen vaak niet aan de activeringscriteria van IAS 38, waardoor deze kosten direct ten laste van de winst-en-verliesrekening worden genomen.

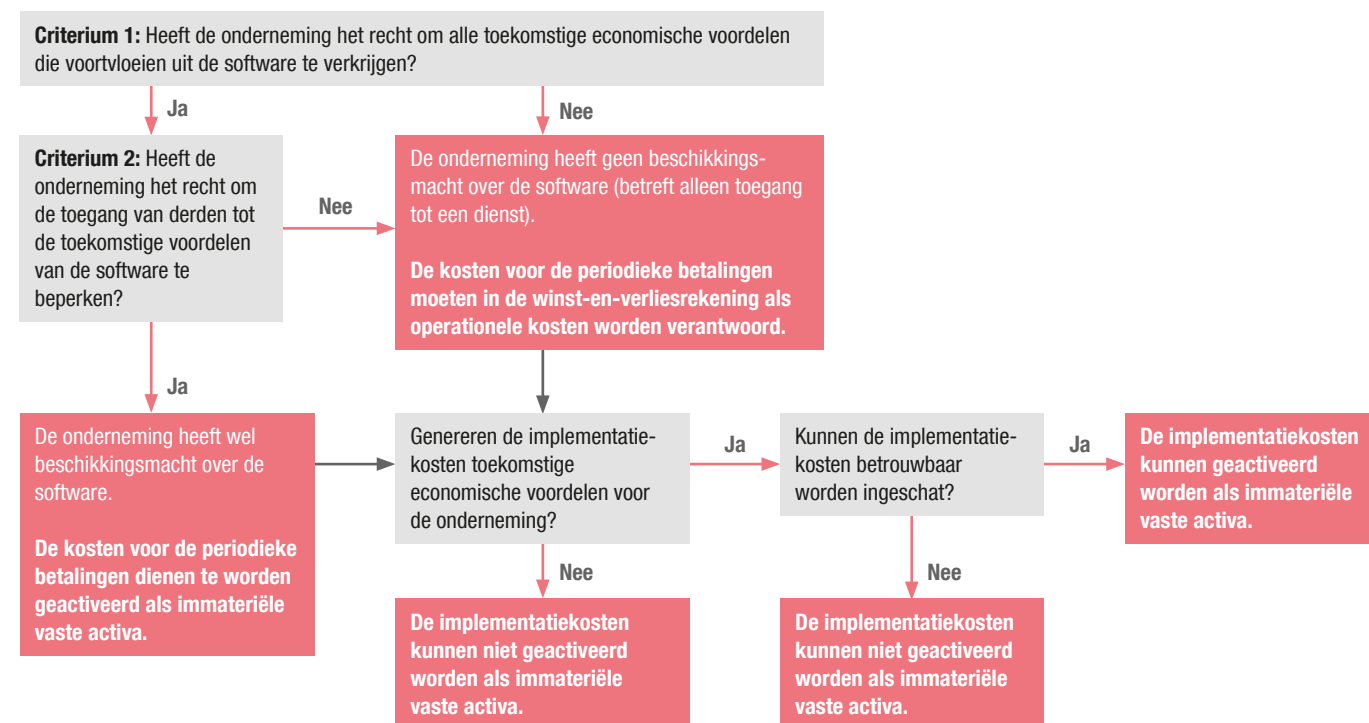
Hoewel er geen specifieke richtlijnen zijn voor hoe om te gaan met implementatiekosten voor SaaS-oplossingen, kan een onderneming mogelijk de implementatiekosten die betrekking hebben op verbeteringen in processen en systemen uit hoofde van een SaaS-implementatie die voldoen aan de activeringscriteria van IAS 38 activeren en afschrijven over de periode van een SaaS-dienst.

Bovenstaande paragrafen leiden tot de beslisboom in figuur 1.

Conclusie

De laatste jaren stappen steeds meer ondernemingen over op SaaS-oplossingen en de verwachting is dat dit in de toekomst verder zal toenemen. Dit roept de vraag op bij ondernemingen hoe zij om moeten gaan met de kosten van zogenaamde SaaS-oplossingen. De IFRS-richtlijnen en vooral IAS 38 zijn momenteel ontoereikend om antwoord te geven op deze vraag. In de praktijk leidt dit tot verschillende verwerkingswijzen, die soms de economische realiteit niet goed kunnen weergeven. Mede op basis van de recente IFRIC-besluiten moeten de periodieke vergoedingen, als er geen sprake is van beschikkingsmacht over software in een SaaS-overeenkomst en er alleen sprake is van toegang tot een dienst, als operationele kosten verwerkt worden in de winst-en-verliesrekening. Helaas gaan de besluiten niet in op de verwerking van de bijbehorende implementatiekosten. Het is echter mogelijk dat sommige implementatiekosten, ook als er sprake is van een SaaS-dienst, in bepaalde gevallen kunnen classificeren als een actief als deze voldoen aan de activeringscriteria in IAS 38. Hierbij moet men rekening houden met de aard van de implementatiekosten voor een SaaS-oplossing. Dit vereist significante oordeelsvorming gezien de beperkte verslaggevingsrichtlijnen voor SaaS-oplossingen in IAS 38. Het zou daarom een positieve ontwikkeling zijn als de IASB de vernieuwing van IAS 38 hoog op de agenda zet. Ondernemingen kunnen daarbij helpen door dit onderwerp bij de IASB aan te kaarten. Dit om diversiteit in de verwerking van kosten te voorkomen gezien de toenemende implementatie van SaaS-oplossingen. ■

Figuur 1 De verwerking van kosten van SaaS-oplossingen

Een nieuw tijdperk voor benchmarkrentes

Geert Wognum – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance
Nina van der Reijden – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance

De IBOR-gerelateerde rentes (zoals LIBOR) worden hervormd. De IASB heeft wijzigingen aangebracht in IFRS die erop gericht zijn de impact van IBOR-hervormingen op hedge-accounting te beperken tot het opnemen van eventuele ineffectiviteit.

Van interbancaire naar transactiegebaseerde rentes
Benchmarkrentes spelen een centrale rol in de wereldwijde financiële markten. Particuliere en commerciële leningen, bedrijfsschulden, derivatenmarkten en vele andere financiële markten en bilaterale contracten worden op basis van de benchmarkrentes geprijsd. De London Interbank Offered Rate (LIBOR) en de European Interbank Offered Rate (Euribor) horen tot de meestgebruikte referentierentes. Ze worden wereldwijd gebruikt in contracten met een waarde van biljoenen euro's.

De financiële crisis en het LIBOR-schandaal, waarbij enkele grootbanken de rente manipuleerden, hebben het vertrouwen in de benchmarkrentes beschadigd. Daarnaast loopt het aantal deelnemende banken dat gegevens aanlevert terug.

Door het verminderde vertrouwen in een aantal van de benchmarkrentes hebben de mondiale toezichthouders besloten de benchmarkrentes te hervormen. De resulterende hervormingen zijn gericht op een verschuiving van opgaven door individuele handelaars naar waargenomen transacties. Hiermee kunnen de tarieven op een grotere populatie worden gebaseerd. Daarnaast maakt het de tarieven minder fraudegevoelig.

De hervormingen hebben geleid tot een aantal nieuwe benchmarks. Zo is €STR de beoogde opvolger van EONIA als risk-free rate. Vanaf de tweede helft van 2019 tot 1 januari 2022 is de berekeningsmethodiek van EONIA aangepast naar €STR + 8,5 basispunten. Op het moment van schrijven (november 2019), is Euribor nog in een transitieproces van een op opgaven gebaseerde benchmark naar een hybride methodologie waarin ook transacties met andere financiële instellingen en bepaalde

overheidsinstellingen worden meegenomen. In figuur 1 vindt u een overzicht van de belangrijkste veranderingen per jurisdictie.

De gevolgen van de IBOR-hervorming zijn breed
De IBOR-hervorming zal bijna alle organisaties raken. Grote wereldwijde banken worden er waarschijnlijk het meest door getroffen, gezien de aanzienlijke omvang van hun directe blootstelling aan IBOR-gekoppelde financiële instrumenten. Maar de hervorming treft ook organisaties met een op IBOR gebaseerde schuldfinanciering of die schulden (vast of variabel) hebben afgedekt met derivaten die verwijzen naar een IBOR en financiële instellingen zoals banken en verzekeraars die producten

Samenvatting

Na de financiële crisis is de hervorming van benchmarkrentes zoals LIBOR en andere interbancaire rentes (IBOR's) een prioriteit geworden voor mondiale toezichthouders. De IASB is naar aanleiding van de hervormingen gestart met een tweefaseproject om eventuele benodigde aanpassingen in IFRS te bepalen. In fase 1 heeft de IASB wijzigingen aangebracht in IFRS 9, IAS 39 en IFRS 7 die tijdelijke vrijstelling bieden voor specifieke hedgeaccounting-vereisten. In het algemeen leiden deze wijzigingen ertoe dat hedge-relaties niet worden beëindigd als gevolg van de IBOR-hervormingen. Aangezien hedge-relaties die gerelateerd zijn aan op IBOR gebaseerde contracten wijdverbreid zijn, kunnen de vrijstellingen van invloed zijn op organisaties in alle sectoren.

Figuur 1 Overzicht van de belangrijkste veranderingen per jurisdictie

Jurisdictie					
Huidige rente	EONIA	USD LIBOR	GBP LIBOR	CHF LIBOR	JPY LIBOR / TIBOR
Alternatieve rente	€STR Euro Short-Term Rate	SOFR Secured Overnight Financing Rate	SONIA Reformed Sterling Overnight Index Average	SARON Swiss Average Rate Overnight	TONA Tokyo Overnight Average Rate
Administrator	Europese Centrale Bank	Federal Reserve van NY	Bank van Engeland	SIX Swiss Exchange	Bank van Japan

uitgeven die verwijzen naar een IBOR. Zelfs als een organisatie geen contracten heeft die verwijzen naar een IBOR, kan ze toch een IBOR gebruiken in haar financiële rapportages. Situaties waarin IBOR wordt gebruikt zijn bijvoorbeeld disconteringspercentages in de ‘bedrijfswaardeberekeningen’ bij het beoordelen van een actief op bijzondere waardevermindering of bij het bepalen van een voorziening.

De gevolgen van de IBOR-hervorming zijn breed en omvatten mogelijk risicobeheer, juridische contracten, IT-infrastructuur en financiële rapportage. Organisaties moeten daarom een multidisciplinair team vormen om de bredere implicaties van de hervorming te beoordelen en de zakelijke implicaties van de overgang naar de

LIBOR and reference rate reform page

IASB is tweefaseproject gestart om IBOR-hervorming te behandelen

De IASB is een tweefaseproject gestart om de IBOR-hervorming te behandelen. In fase 1 behandelt de IASB vrijstellingen voor specifieke hedgeaccounting-vereisten in de periode vóór de hervorming en in fase 2 problemen die zich voordoen zodra de bestaande benchmarks zijn vervangen. De IASB is van plan om fase 2 in de komende maanden te bespreken en zal naar verwachting dan een exposure draft van voorgestelde fase 2-wijzigingen voor commentaar uitbrengen.

Voor fase 1 heeft de IASB wijzigingen aangebracht in IFRS 9, IAS 39 en IFRS 7 die tijdelijke vrijstelling bieden voor de toepassing van specifieke hedgeaccounting-

vereisten voor hedge-relaties die rechtstreeks worden beïnvloed door IBOR-hervormingen. Als gevolg van de vrijstellingen zouden IBOR-hervormingen in het algemeen niet tot beëindiging van hedge-accounting moeten leiden. Onder zowel IAS 39 als IFRS 9 moeten organisaties echter nog steeds elke ineffectiviteit van een hedge opnemen in de winst-en-verliesrekening volgens de normale regels op het gebied van ineffectiviteit.

De wijzigingen zijn van toepassing op alle hedge-relaties die rechtstreeks worden beïnvloed door IBOR-hervormingen. Een hedge-relatie wordt alleen direct beïnvloed als de IBOR-hervorming aanleiding geeft tot onzekerheden over:

- een contractueel of niet-contractueel gespecificeerde benchmarkrente die is aangemerkt als een gehedged risico; en/of
- de timing of het bedrag van op IBOR gebaseerde kasstromen van de afgedekte positie of het hedge-instrument.

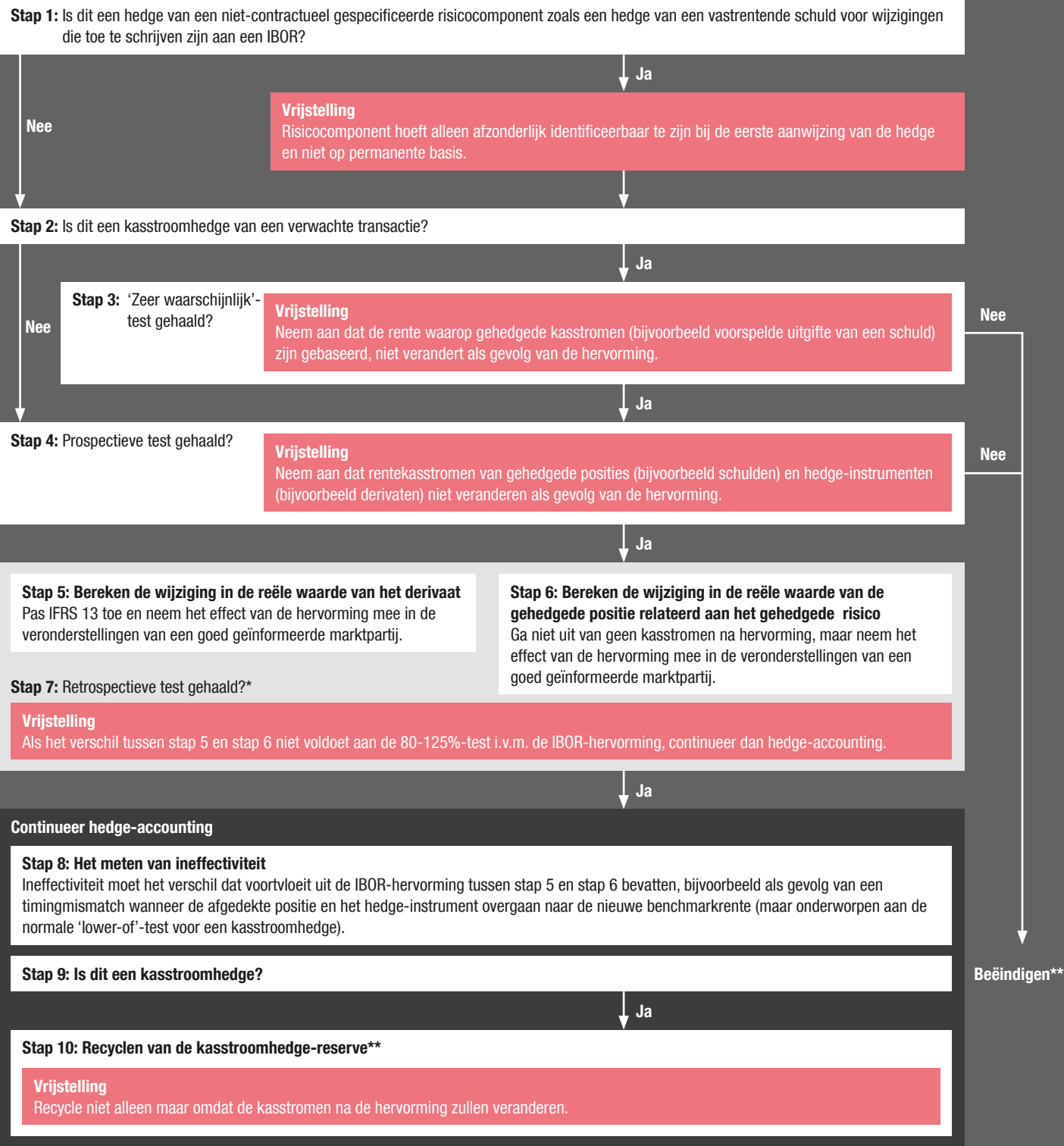
Fase 1-wijzigingen bieden tijdelijke vrijstelling van de toepassing van specifieke hedgeaccounting-vereisten

De fase 1-wijzigingen bieden tijdelijke vrijstelling van de toepassing van specifieke hedgeaccounting-vereisten op hedge-relaties die rechtstreeks worden beïnvloed door IBOR-hervormingen. De belangrijkste vrijstellingen van de wijzigingen hebben betrekking op:

- Het vaststellen van aanwezige risicocomponenten.
- De ‘zeer waarschijnlijk’-eis.
- Prospectieve beoordelingen (economische relatie of naar verwachting ‘zeer effectief’).
- IAS 39 retrospectieve effectiviteitstest (80-125%-regel).
- Recyclen van de kasstroomhedge-reserve.

Het stroomdiagram in figuur 2 toont de stappen die een organisatie zou kunnen volgen bij de toepassing van de hedge-accountingvereisten onder IAS 39 en IFRS 9, en hoe de vrijstellingen als gevolg van de hervormingen voor iedere afzonderlijke stap van toepassing zijn. Daarna volgt een meer gedetailleerde uitleg.

Figuur 2 Stroomdiagram van hedge-accounting onder IAS 39 en IFRS 9

* Retrospectieve test alleen verplicht onder IAS 39.
** De vrijstelling in stap 10 is nog steeds van toepassing, zelfs als hedge-accounting wordt beëindigd.

Risicocomponenten

Bij sommige hedge-relaties is de afgedekte positie of het afgedekte risico een niet-contractueel gespecificeerde IBOR-risicocomponent. Een voorbeeld is een reëlewaarde-hedge van vastrentende schulden waarbij de veranderingen in de reële waarde van de schuld die zijn toe te schrijven aan veranderingen in een IBOR, zijn afgedekt. Om hedge-accounting toe te passen, vereisen zowel IFRS 9 als IAS 39 dat de aangewezen risicocomponent afzonderlijk identificeerbaar en op een betrouwbare manier te meten is.

Volgens de wijzigingen hoeft een niet-contractueel gespecificeerde risicocomponent alleen afzonderlijk identificeerbaar te zijn bij de initiële aanwijzing van de hedge en niet op een permanente basis. Hierdoor leidt de verwachting dat een IBOR-benchmark niet meer bestaat in de toekomst niet tot het verbreken van de hedge-relatie omdat alleen bij aanvang vastgesteld hoeft te worden dat de IBOR-benchmark een component is van de vaste rente die identificeerbaar en op een betrouwbare manier te meten is (onder voorbehoud dat nog steeds aan de andere vereisten voor hedge-accounting wordt voldaan). Aangezien in de praktijk de IBOR-benchmark gaat verdwijnen (bijvoorbeeld als GBP LIBOR is afgedekt), wordt verwacht dat de IASB in fase 2 een mogelijkheid gaat bieden om het afgedekte risico opnieuw te definiëren.

‘Zeër waarschijnlijk’-vereiste

Kasstroomhedge-accounting onder zowel IAS 39 als IFRS 9 vereist dat de toekomstige gehedgede kasstromen ‘zeër waarschijnlijk’ zijn. Als deze toekomstige kasstromen afhankelijk zijn van een IBOR (bijvoorbeeld toekomstige op LIBOR gebaseerde rentebetalingen), rijst de vraag of op dit moment de kasstromen die verwacht worden na de datum waarop de relevante IBOR wordt vervangen, als ‘zeër waarschijnlijk’ kunnen worden beschouwd.

De door de wijzigingen geboden vrijstelling vereist dat een organisatie ervan uitgaat dat de rentevoet waarop de afgedekte kasstromen zijn gebaseerd, niet verandert als gevolg van de hervorming. Vandaar dat wanneer

de afgedekte kasstromen kunnen veranderen als gevolg van de IBOR-hervorming (bijvoorbeeld wanneer de toekomstige rentebetalingen op een gehedgede voorspelde GBP-schuld uitgifte SONIA + X% in plaats van GBP LIBOR + Y% kunnen zijn), dit niet tot het falen van de ‘zeër waarschijnlijk’-test zal leiden. Als de ‘zeër waarschijnlijk’-test om andere redenen niet slaagt (bijvoorbeeld als het niet langer zeer waarschijnlijk is dat de organisatie de verwachte uitgifte van schulden zal voortzetten, hetzij vanwege onzekerheid als gevolg van de hervormingen hetzij om andere redenen), moet hedge-accounting nog steeds worden stopgezet. (Zie figuur 3.)

Prospectieve beoordelingen (economische relatie of naar verwachting ‘zeer effectief’) Zowel IAS 39 als IFRS 9 vereist een prospectieve beoordeling bij de toepassing van hedge-accounting. IAS 39 vereist dat de hedge naar verwachting zeer effectief is, terwijl IFRS 9 vereist dat er een economische relatie bestaat tussen de afgedekte positie en het hedge-instrument. Op het moment van schrijven wordt verwacht dat de kasstromen onder IBOR en de alternatieve reference rates in grote lijnen gelijkwaardig zijn, waardoor eventuele ineffectiviteit wordt geminimaliseerd. Naarmate de datum van de hervorming dichterbij komt, is dit misschien niet langer het geval. Dit zou aanleiding kunnen geven tot hedge-ineffectiviteit bij de prospectieve beoordeling, met name wanneer naar verwachting de vervanging van de benchmarkrente op verschillende tijdstippen plaatsvindt in de afgedekte positie en het hedge-instrument. Volgens de vrijstelling gaat een organisatie er voor de prospectieve beoordeling van uit dat de benchmark waarop de kasstromen van de gehedgede positie, het hedge-instrument of het gehedgede risico zijn gebaseerd, niet wordt gewijzigd door de IBOR-hervorming.

Retrospectieve effectiviteitstest van IAS 39

De hierboven beschreven onzekerheden in het kader van prospectieve beoordelingen kunnen ook van invloed zijn op de retrospectieve effectiviteitsvereiste van IAS 39. In het bijzonder kan IBOR-hervorming ertoe leiden dat een hedge buiten het vereiste bereik van 80 tot 125 procent valt.

IAS 39 is daarom gewijzigd om een uitzondering te maken op de retrospectieve effectiviteitstest, zodat een hedge niet wordt stopgezet tijdens de periode van IBOR-gerelateerde onzekerheid, alleen omdat de retrospectieve effectiviteit buiten dit vereiste bereik van 80 tot 125 procent valt. Aan de andere vereisten voor hedge-accounting, inclusief de prospectieve beoordeling, zou echter nog steeds moeten worden voldaan om hedge-accounting te kunnen voortzetten.

Recyclen van de kasstroomhedge-reserve

De vrijstelling van het recyclen van de kasstroom-hedge-reserve volgt een soortgelijke redenering als voor de ‘zeer waarschijnlijk’-vereiste. Onder IAS 39 en IFRS 9 moeten organisaties een kasstroomhedge-reserve recyclen als niet langer wordt verwacht dat de afgedekte kasstromen zullen plaatsvinden. Wanneer een afgedekt schuldinstrument afhankelijk is van een IBOR (bijvoorbeeld een schuld met variabele rente die GBP LIBOR + X% betaalt), kan IBOR-hervorming het effect hebben dat de GBP LIBOR-kasstromen niet langer worden verwacht over de volledige looptijd van de schuld. De vrijstelling stelt een organisatie in staat ervan uit te gaan dat de rentevoet waarop de afgedekte kasstromen zijn gebaseerd, niet verandert als gevolg van de hervorming. Hierdoor kan de hedgereserve blijven staan en vrijvallen over de oorspronkelijk verwachte periode mits de afgedekte positie blijft bestaan ondanks dat de kasstromen overgaan van GBP LIBOR naar SONIA.

Waardering en verwerking van ineffectiviteit niet gewijzigd

De IASB heeft geen uitzondering gemaakt voor de waardering van gehedgede posities of hedge-instrumenten. Dit komt doordat een dergelijke uitzondering in strijd zou zijn met het besluit om de vereisten voor het waarderen en verwerken van ineffectiviteit van hedging niet te wijzigen. Dit betekent dat eventuele impact van de IBOR-hervormingen op de reële waarde van de afgedekte positie en hedge-instrumenten meegenomen moet worden in de effectiviteitsmeting, wat impact kan hebben op het resultaat ondanks bovenstaande vrijstellingen. Ook kunnen de kasstromen niet op nul gesteld worden maar zal een marktbenadering genomen moeten worden om in te schatten wanneer kasstromen zullen veranderen om tot een reëlewaardeberekening te komen.

Einde van de vrijstellingen

Over het algemeen eindigen de vrijstellingen (a) wanneer er geen onzekerheid meer is als gevolg van de IBOR-hervorming over de timing of het bedrag van de op IBOR gebaseerde kasstromen van de betreffende positie, of (b) eerder, namelijk bij stopzetting van de hedge-relatie waarop de vrijstelling wordt toegepast. Verschil in de verwachte datum van overgang, verschillende overgangsclausules of verschil in de toegepaste nieuwe benchmark kan leiden tot ineffectiviteit in de hedge-

relatie. In aanvulling op bovenstaand principe heeft de IASB voor elke van de bovenstaande vrijstellingen gedetailleerde regels opgenomen over wanneer deze eindigen.

Extra toelichtingsvereisten

- De wijzigingen vereisen toelichtingen van:
- de significante rentebenchmarks waaraan de hedge-relaties van de organisatie zijn blootgesteld;
 - de omvang van de risicoblootstelling die de organisatie beheert en die rechtstreeks wordt beïnvloed door de hervorming van de rentebenchmark;
 - hoe de organisatie het overgangsproces naar alternatieve benchmarktarieven beheert;
 - belangrijke schattingen of oordelen die de organisatie heeft gemaakt bij het toepassen van de vrijstellingen (bijvoorbeeld schattingen of oordelen over wanneer de onzekerheid die voortvloeit uit de hervorming van de rentebenchmark niet langer aanwezig is met betrekking tot de timing en het bedrag van de rentebenchmarkkasstromen); en
 - het nominale bedrag van de hedge-instrumenten in die hedge-relaties.

Ingangsdatum is 1 januari 2020

De wijzigingen zijn verplicht en moeten worden toegepast voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2020. Eerdere toepassing is toegestaan. De wijzigingen zijn onderworpen aan goedkeuring in de EU/Europese Economische Ruimte (EER), en de EU volgt een versneld proces met het oog op goedkeuring op tijd voor eerdere toepassing in jaarrekeningen met december 2019 als jaareinde.

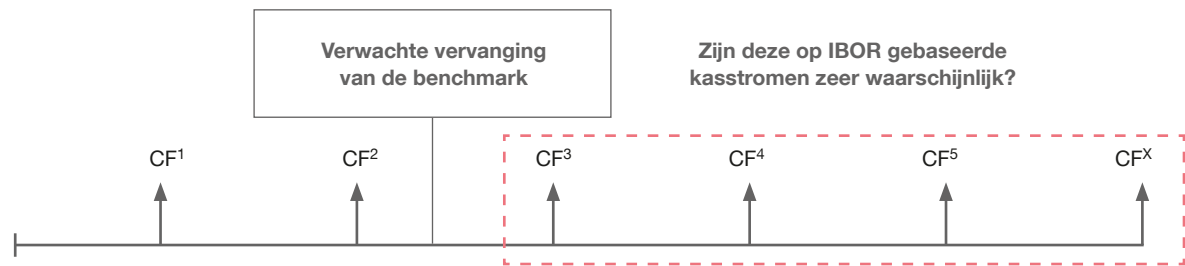
Impact op Dutch GAAP lijkt beperkt

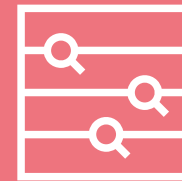
Het is niet de verwachting dat de Raad voor de Jaarverslaggeving de relevante Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (RJ) gaat aanpassen in navolging van fase 1 van de IASB. De regels voor hedge-accounting binnen de RJ's hebben een meer ‘principle-based’ karakter vergeleken met de regels binnen IFRS. Aangezien er geen ‘rule-based’ benadering is gekozen, zijn er ook geen expliciete uitzonderingen nodig op deze regels. Verwacht wordt dat de Raad voor de Jaarverslaggeving hier voor jaareinde 2019 duidelijkheid over verschaft.

Conclusie

De gevolgen van de IBOR-hervorming zijn breed. Het is daarom belangrijk voor organisaties om te inventariseren hoe zij rentebenchmarks binnen de organisatie gebruiken. De recente wijzigingen van de IFRS zullen er in het algemeen voor zorgen dat veranderingen naar alternatieve benchmarkrentes niet tot beëindiging van hedge-relaties leiden. Naar verwachting zal in fase 2 verder worden verduidelijkt hoe men om moet gaan met de daadwerkelijke aanpassing van de benchmarks en contracten. ■

Figuur 3 Voorbeeld van de ‘zeer waarschijnlijk’-vereiste

Accountant en geheimhouding

Victor Valckx – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance
Arjan Brouwer – Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance

De maatschappelijke rol van de accountant

De accountant heeft een maatschappelijke rol. Naast de onderneming zelf zijn het de stakeholders van een onderneming die belang hebben bij de werkzaamheden van de accountant. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de opdrachtverstrekking en de adressering van de controleverklaring. Op grond van artikel 2:393 BW is de algemene vergadering bevoegd tot het verlenen van de opdracht voor de controle van de jaarrekening. Alleen als de algemene vergadering daartoe niet overgaat, kan de raad van commissarissen en, als die ontbreekt, het bestuur de accountant benoemen. De accountant richt de controleverklaring ook aan de algemene vergadering. Hierin komt naar voren dat de accountant de opdracht uitvoert voor de algemene vergadering, oftewel de aandeelhouders.

Maar het doel van de accountantscontrole is breder dan het verstrekken van zekerheid ten behoeve van alleen de aandeelhouders. In controlestandaard 200, paragraaf 3 is dat als volgt verwoord: 'Het doel van een controle is bij te dragen aan de mate van vertrouwen dat de beoogde gebruikers stellen in de financiële overzichten. Dit wordt bewerkstelligd doordat de accountant een oordeel tot uitdrukking brengt over de vraag of de financiële overzichten in alle van materieel belang zijnde opzichten opgesteld zijn in overeenstemming met een van toepassing

zijnd stelsel inzake financiële verslaggeving.'

Hoewel de opdracht wordt verstrekt door en de controleverklaring wordt gericht aan een orgaan van de onderneming, wordt de controle dus uitgevoerd ten behoeve van het vertrouwen van een bredere groep beoogde gebruikers van de jaarrekening. Dit betekent dat zowel de gecontroleerde onderneming, als de gebruikers zelf belang hebben bij dat vertrouwen.

Controlestandaard 200 geeft aan dat de accountant bijdraagt aan de behoefte van gebruikers door een oordeel te verstrekken bij de door de gecontroleerde onderneming opgestelde informatie. Met andere woorden: de onderneming rapporteert en de accountant controleert. Regelmatig zien we ook dat er een behoefte is bij bepaalde gebruikers om meer informatie te ontvangen van de accountant dan alleen het oordeel over de betrouwbaarheid van de door de onderneming gerapporteerde informatie. Gebruikers verlangen meer uitleg over de controle, willen meer inzicht in aan het bestuur en de commissarissen gerapporteerde bevindingen (de managementletter) of verlangen informatie van de accountant in specifieke gevallen, zoals bij vertraging van de publicatie van de jaarrekening of als bekend wordt dat bij een onderneming fraude of overtreding van wet- en regelgeving is geconstateerd.

Samenvatting

Behalve met het belang van de gecontroleerde onderneming en de stakeholders van die onderneming, moet de accountant ook rekening houden met de gebruikers van de jaarrekening. Waar de geheimhoudingsplicht van de accountant van belang kan zijn voor een goede informatie-uitwisseling ten behoeve van de controle, verlangen de gebruikers van de jaarrekening vaak meer informatie. Vanwege de geheimhoudingsplicht zal de accountant wel rapporteren over de betrouwbaarheid van de door de gecontroleerde onderneming verschaft informatie, maar zal hij niet snel zelf extra informatie openbaar maken. Toch zijn er situaties waarin de accountant wel informatie moet delen, bijvoorbeeld in het geval van fraude, ongebruikelijke transacties of niet-naleving van wet- en regelgeving.

In de afgelopen jaren hebben accountants stappen gezet om tegemoet te komen aan deze wensen van stakeholders, bijvoorbeeld door een uitgebreide controleverklaring te verstrekken of door op de algemene vergadering nadere uitleg te geven over de uitgevoerde werkzaamheden en vragen daarover van aandeelhouders te beantwoorden. Hierbij is het uitgangspunt in beginsel dat de onderneming rapporteert over de zaken die de onderneming betreffen, en dat de accountant over die informatie een oordeel geeft en mogelijk extra uitleg geeft over hoe hij tot dat oordeel is gekomen. Het is niet gebruikelijk dat een accountant zelf informatie over een onderneming verstrekt aan stakeholders van de onderneming. Deze structuur zorgt soms voor situaties waarin accountants aangeven gevraagde informatie niet te kunnen verschaffen, verwijzend naar hun geheimhoudingsplicht, en dat stuit regelmatig op onbegrip bij stakeholders.

In dit artikel wordt ingegaan op deze geheimhoudingsplicht. Er wordt daarbij gekeken naar de huidige regelgeving en nut en noodzaak daarvan, maar ook naar de uitzonderingen op die geheimhoudingsplicht die in het maatschappelijk belang van toepassing kunnen zijn.

De bestaande wet- en regelgeving

Voor wettelijke controles is de geheimhoudingsplicht verankerd in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta, artikelen 20 en 26). Hierin staat dat een accountant of accountantsorganisatie die bij het verrichten van een wettelijke controle de beschikking krijgt over gegevens waarvan zij het vertrouwelijke karakter kent of redelijkerwijs moet vermoeden, verplicht is tot geheimhouding van die gegevens. Ook in de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA) wordt (in artikel 16) aangegeven dat de accountant die de beschikking krijgt over gegevens of inlichtingen waarvan hij het vertrouwelijke karakter kent of redelijkerwijs moet vermoeden, verplicht is tot geheimhouding van die gegevens of inlichtingen.

Het is niet voor niets dat geheimhouding van de accountant specifiek is geregeld in wet- en regelgeving, want tijdens de (controle)werkzaamheden komt de accountant in aanraking met vertrouwelijke gegevens. Zonder de mogelijkheid vrijelijk en zonder voorwaarden kennis te nemen van vertrouwelijke zaken, kan de accountant zijn werk niet goed doen. Degene die vertrouwelijke zaken met de accountant deelt, moet er zeker van zijn dat de accountant die geheim zal houden. Zonder deze zekerheid bestaat het risico dat niet alle relevante vertrouwelijke informatie naar boven komt, wat een goede uitvoering van de controlewerkzaamheden in de weg staat. In zijn inaugurele rede getiteld 'Vertrouwen en transparantie – de complexe verhouding tussen transparantieverplichtingen en vertrouwen in het ondernemingsrecht' beschrijft prof. dr. mr. Steven Hijink bijvoorbeeld hoe de wetenschap dat informatie die wordt gedeeld vervolgens openbaar zal worden gemaakt ertoe kan of zal leiden dat informatie niet meer wordt gedeeld of de relatie tussen partijen

formaliseert. Stel dat het bestuur van de onderneming weet dat alles wat de onderneming deelt met de accountant door de accountant publiek gemaakt kan worden, dan is het sterk de vraag of zij het vermoeden van fraude, een zorg ten aanzien van de interne beheersing of haar inschatting van haar positie in een rechtszaak nog wel zal delen met de accountant. Juist een open en op onderling vertrouwen gebaseerde relatie tussen onderneming en accountant draagt bij aan een goede controle. Dit is te vergelijken met bijvoorbeeld het beroepsgeheim van een arts.

Hiermee is de geheimhoudingsplicht van de accountant van essentiële betekenis voor de kwaliteit van de controle en voor het beroep. Alle door de onderneming gedeelde informatie zal tot uitdrukking komen in het oordeel van de accountant bij de jaarrekening en dus in de controleverklaring die hij daarbij verstrekt. Als informatie die van materieel belang is, verwerkt moet worden in de jaarrekening of het bestuursverslag, dan zal de accountant erop aandringen dat de onderneming dit doet; doet zij dit niet, dan zal de accountant de consequenties voor de controleverklaring bepalen. Het kan zijn dat de accountant bijvoorbeeld verlangt dat de inschatting over een rechtszaak adequaat tot uitdrukking wordt gebracht via (afhankelijk van de situatie) de vorming van een voorziening of opname van een toelichting in de jaarrekening. Als er sprake is van een belangrijke tekortkoming in de interne beheersing, zal de accountant erop toezien dat uitingen in het bestuursverslag over de interne beheersing (bijvoorbeeld in het 'in-control statement' van een beursgenoteerde onderneming) passend zijn.

De accountant ziet dus toe op de betrouwbaarheid van de informatie die de gecontroleerde onderneming in de jaarrekening en het bestuursverslag verstrekt (voor zover hij dat op basis van de jaarrekeningcontrole kan beoordelen), maar zal over het algemeen niet zelf overgaan tot het verstrekken van aanvullende informatie over de gecontroleerde onderneming. Een uitzondering daarop is wanneer de accountant tot een ander dan goedkeurend oordeel komt bij de jaarrekening. In dat geval zal de accountant namelijk op grond van controlestandaard 705 informatie verstrekken over de tekortkoming in de gecontroleerde informatie (bijvoorbeeld een materiële fout of ontbrekende toelichting) of over de reden dat het niet mogelijk was om tot een oordeel te komen. Andere relevante informatie over de onderneming moeten aandeelhouders of andere belanghebbenden in beginsel verkrijgen van de gecontroleerde onderneming zelf.

Uitzonderingen op de geheimhoudingsplicht

Ondanks dat de accountant te maken heeft met een geheimhoudingsplicht, bestaan er uitzonderingen op de basisregel dat de accountant geen informatie verstrekt over de gecontroleerde onderneming anders dan de informatie die hij verstrekt via de controleverklaring. Het betreft specifieke situaties waarin is bepaald dat het maatschappelijk belang prevaleert boven de

vertrouwelijkheid waarop de gecontroleerde onderneming in beginsel mag rekenen en, over het algemeen, via wetgeving is geregeld dat de accountant informatie deelt met bepaalde partijen.

Denk daarbij aan verplichte meldingen in het kader van een redelijk vermoeden van fraude. Een externe accountant die tijdens het verrichten van een wettelijke controle de beschikking krijgt over gegevens of inlichtingen die het redelijke vermoeden rechtvaardigen dat er sprake is van fraude van materieel belang ten aanzien van de financiële verantwoording van de controleklant, meldt dit (als het bestuur en/of het orgaan dat belast is met toezicht niet of onvoldoende actie onderneemt) aan de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst, de Economische Controledienst of bij een andere instantie.

Daarnaast zijn accountants verplicht om (voorgenomen) ongebruikelijke transacties te melden. Van zo'n ongebruikelijke transactie is sprake als er een aanleiding is om te denken dat deze transactie verband kan houden met

witwassen of financiering van terrorisme. De melding moet direct bij de Financial Intelligence Unit (FIU)-Nederland worden gemaakt. Uit het jaaroverzicht van FIU-Nederland blijkt dat accountants in 2018 1.987 ongebruikelijke transacties hebben gemeld.

Accountants moeten ook andere incidenten en tussentijdse beëindiging van een controleopdracht melden bij de AFM. Ook eventuele integriteitsrisico's die het vertrouwen in het eigen bedrijf of in de financiële markten kunnen schaden, moeten meteen bij de AFM worden gemeld.

In het kader van de recentelijk van kracht geworden Nadere voorschriften 'Non-Compliance with Laws and Regulations' (NV NOCLAR) moet de accountant ook actie ondernemen op het moment dat hij vermoedt dat wet- en regelgeving bij de eigen organisatie of bij een gecontroleerde organisatie niet wordt nageleefd. De NV NOCLAR schrijven (in het geval dat de onderneming niet of onvoldoende actie onderneemt) voor dat accountants anderen over een relevante niet-naleving moeten informeren.

Daarnaast schrijft de VGBA in artikel 9 voor dat de accountant actie onderneemt als hij in verband wordt gebracht met informatie die materieel onjuist, onvolledig of misleidend is:

VGBA-artikel 9

1. Indien de accountant betrokken is bij of in verband wordt gebracht met informatie die materieel onjuist, onvolledig of misleidend is:
 - a. neemt hij een maatregel gericht op het wegnemen van de onjuistheid, onvolledigheid of misleiding; of
 - b. voegt de accountant aan deze informatie een mededeling toe waarin hij de onjuistheid, onvolledigheid of misleiding aan de beoogde gebruikers van de informatie kenbaar maakt.
2. Indien de maatregel of mededeling, bedoeld in het eerste lid, niet mogelijk is distantieert de accountant zich van deze informatie.

Deze situatie kan zich bijvoorbeeld voordoen als een onderneming aan de gebruikers van informatie aangeeft dat de informatie is gecontroleerd of goedgekeurd door de accountant, terwijl dat niet het geval is, of uitspraken doet over de mening van de accountant over de interne beheersing bij de onderneming die hij niet onderschrijft. In dat geval kan de accountant ervoor zorgen dat de onderneming de informatie zelf corrigeert, maar als dat niet gebeurt, dan zal de accountant dat zelf moeten communiceren aan de gebruikers. Bijvoorbeeld door specifieke gebruikers persoonlijk te informeren of een advertentie te plaatsen.

Een specifiek voorbeeld kan zich voordoen tijdens de algemene vergadering van een beursgenoteerde vennootschap. In NBA Praktijkhandreiking 1118 'Het optreden van de externe accountant in de algemene vergadering bij beursgenoteerde vennootschappen' staat hoe de accountant moet handelen als vertegenwoordigers van de gecontroleerde onderneming uitingen doen die volgens de accountant onjuist zijn: 'Indien de accountant, gedurende de jaarvergadering, tot de conclusie komt, dat het bestuur van de rechtspersoon,

de raad van commissarissen of auditcommissie, mededelingen doen, die naar zijn oordeel een materieel onjuiste voorstelling van zaken geven, zal de accountant zorgdragen voor correctie. Het heeft de voorkeur om de onderneming zelf de informatie te laten corrigeren. Teneinde dit mogelijk te maken zal de accountant om een schorsing van de vergadering vragen. Tijdens de schorsing zal hij de betrokkene(n) verzoeken de verstrekte informatie te corrigeren. Als de onderneming niet wil corrigeren en de accountant blijft bij zijn mening dat de informatiematerieel onjuist is dan zal hij deze, op grond van de VGBA (artikel 9 en 10), zelfstandig corrigeren.'

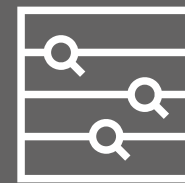
Ook hieruit blijkt dat het uitgangspunt is dat de onderneming zelf informatie verschaft en zorg draagt voor correctie wanneer dat nodig is. Alleen in die gevallen dat de onderneming onjuiste informatie verschaft en dit niet corrigeert, zal de accountant hiervoor moeten zorgen.

Conclusie

Geheimhouding van vertrouwelijke informatie die de accountant verkrijgt in het kader van de controle is van belang voor de kwaliteit van deze controle. Gecontroleerde ondernemingen moeten informatie kunnen delen met de accountant zonder bang te hoeven zijn dat dit met een breed publiek wordt gedeeld.

Dat betekent niet dat de accountant te allen tijde zwijgt over zaken die hij constateert. Allereerst vindt de door de accountant verkregen informatie zijn weg in de door de accountant verstrekte verklaring, bijvoorbeeld in een goedkeurend of een, gemotiveerd, niet-goedkeurend oordeel. Daarnaast kunnen er situaties zijn waarin geconstateerde fraude, ongebruikelijke transacties die duiden op witwassen of overtreding van wet- en regelgeving leiden tot een melding door de accountant bij relevante instanties zoals FIU-Nederland. Ook als de accountant in verband wordt gebracht met informatie die materieel onjuist, onvolledig of misleidend is, dan moet hij ervoor zorgen dat gebruikers hierover worden geïnformeerd door de gecontroleerde onderneming of door hemzelf. ■

Herziene controlestandaard 540 vraagt om maatwerk bij de controle van schattingen

Sèderick Groothuis – Vaktechnisch Bureau (National Office), Assurance

De controle van schattingen en daarmee samenhangende toelichtingen is grondig herzien door wijzigingen in standaard ISA 540. De wijzigingen moeten onder meer leiden tot een hogere kwaliteit van de controle van schattingen. Dit artikel beschrijft enkele relevante wijzigingen.

De belangrijkste wijzigingen op een rij

1. Een specifieke doelstelling voor risico-inschattingswerkzaamheden. Deze werkzaamheden moeten zodanig worden uitgevoerd dat dit voldoende is om risico's te identificeren en schatten.
2. De verplichting om het inherente risico en het interne controlerisico apart in te schatten.
3. Het concept van inherente risicofactoren is geïntroduceerd. Hierdoor wordt het inherente risico verfijnd naar factoren die van invloed zijn op het inherente risico. Dit zijn factoren als (schattingen) onzekerheid, subjectiviteit, complexiteit, verandering en andere factoren.
4. De uit te voeren controle- en overige werkzaamheden moeten specifiek inspelen op de redenen van onderkende risico's en inherente risicofactoren.
5. Om de schaalbaarheid van de standaard te vergroten (ofwel passend te maken voor alle schattingen, van een laag tot hoog risico) is het spectrum van inherent risico expliciet in de standaard opgenomen.
6. Veel nadruk op de professioneel-kritische houding, door onder meer:
 - a. De verplichting om controlewerkzaamheden uit te voeren zonder vooringenomenheid.
 - b. De verplichting tot 'stand back'. Controle-informatie moet geëvalueerd worden met aandacht voor zowel bevestigende als tegenstrijdige controle-informatie.
 - c. Het gebruiken van sterkere bewoordingen, zoals 'moeten', 'dienen', 'kritisch bevragen', 'ter discussie stellen' en 'heroverwegen'.

7. Interne beheersingsmaatregelen kunnen ook relevant zijn voor schattingen. Het belang van de afwegingen op dit vlak door de accountant wordt benadrukt.
8. Specifieke verplichtingen ten aanzien van het vaststellen van de redelijkheid van toelichtingen met betrekking tot schattingen, waarvan het belang toeneemt naar mate het risico hoger is ingeschat.

Samenvatting

Controlestandaard 540 over de controle van alle schattingen is herzien. De inzet is het verhogen van de kwaliteit van de controle van schattingen. Er is echt iets veranderd. Niet specifiek in de techniek van het controleren, maar wel in de weg naar de bestemming. Kort gezegd vraagt de standaard een robuuste en gedifferentieerde risicoanalyse en vervolgens dat er heel concreet op die risico's wordt ingespeeld. En wanneer alles is uitgevoerd: 'achteroverleunen'. Dit laatste om letterlijk de balans op te maken van de verkregen controle-informatie. De accountant moet de gecontroleerde hierbij soms stevig aan de tand voelen, de standaard vraagt en legitimeert dit. Maar het is niet uitsluitend méér of steviger, bewust is ook ruimte gelaten voor een tandje minder waar het kan, bijvoorbeeld voor schattingen met een laag inherent risico. Door deze schaalbaarheid te benutten doet de accountant, afhankelijk van de geschatte risico's, niet te veel maar vooral niet te weinig aan schattingen.

Hoofddoelstelling van de standaard is niet gewijzigd, maar...

De hoofddoelstelling van de standaard is in essentie niet gewijzigd, hoewel deze korter en kernachtiger is beschreven:

‘Het verkrijgen van voldoende en geschikte controle-informatie over de vraag of schattingen en toelichting daarop in de financiële overzichten redelijk zijn in de context van het van toepassing zijnde stelsel van financiële verslaggeving’.

De accountant evalueert of de schattingen en toelichtingen daarop redelijk zijn

Bij de controle van schattingen is de accountant niet op zoek naar de absolute waarheid. Deze bestaat immers niet voor schattingen. Maar wanneer zijn een schatting en de toelichting daarop redelijk?

Hoewel de herziene standaard dit nu explicieter aangeeft en het concept van redelijkheid is uitgewerkt, blijft dit – binnen de grenzen van de standaarden – goeddeels professionele oordeelsvorming. Een belangrijke kanttekening daarbij is dat de schatting niet uitsluitend moet voldoen aan de vereisten volgens de verslaggevingsstandaarden, maar juist ook oordeelsvormingen weerspiegelt die consistent zijn met de doelstelling van de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen. Dit betekent concreet niet alleen naar de letter van de verslaggevingsstandaarden, maar ook naar de geest ervan. Dit vraagt van de accountant professionele nieuwsgierigheid, een onderzoekende geest en een kritische instelling.

De toelichting in de jaarrekening is relevant voor een getrouwe weergave van schattingen. Startpunt daarbij is dat de onderneming zelf verantwoording aflegt over schattingen en de daarbij relevante uitgangspunten, veronderstellingen, risico's en onzekerheden in de jaarrekening. Want juist wanneer belangrijke uitgangspunten ontbreken of risico's en onzekerheden niet het hele verhaal vertellen, kan de gebruiker op een verkeerd spoor worden gezet. Het belang daarvan neemt toe wanneer er sprake is van een hoge mate van schattingsonzekerheid. In bepaalde omstandigheden kunnen daarnaast aanvullende toelichtingen nodig zijn die verder gaan dan expliciet vereist door het stelsel inzake financiële verslaggeving om een getrouwe weergave te vormen.

Controlewerkzaamheden moeten uitgevoerd worden op een wijze die niet tendentius is

In de ‘techniek’ van het controleren is in de basis niet veel veranderd. In de uitvoeringsfase van de controle van schattingen kiest de accountant straks – net als nu – uit één of uit een combinatie van de drie verschillende controlebenaderingen:

- De accountant vergaart informatie over de schatting in de periode tot aan de datum van de controleverklaring (veelal in de periode ná balansdatum).
- De accountant toetst de totstandkoming van de schatting en de gegevens waarop deze gebaseerd is.
- De accountant ontwikkelt een puntschatting of schattingsinterval om de puntschatting van het management te evalueren.

Hoewel deze benaderingen niet gewijzigd zijn, is er wel degelijk sprake van wijzigingen die relevant zijn voor de uitvoering van de controle.

Belang van interne beheersingsmaatregelen is onderstreept. Het toetsen van de interne beheersing ten aanzien van schattingen is uit het lijstje van de drie genoemde controlebenaderingen geschrapt. Dit doordat de wijze waarop de accountant controle-informatie vergaart, bijvoorbeeld door de interne beheersingsmaatregelen te toetsen, ondergeschikt is aan het bereiken van de hoofddoelstelling van de standaard. Interne beheersingsmaatregelen toetst men op effectieve werking wanneer dit moet, niet anders kan of als het effectief en efficiënt is, net als op basis van standaard 315. En, de accountant evalueert de opzet en het bestaan van interne beheersingsmaatregelen die relevant zijn voor schattingen. Voor de bepaling van de relevantie hiervan zijn leidraden opgenomen in de standaarden. Interne beheersingsmaatregelen zijn bijvoorbeeld ‘relevant’ wanneer er sprake is van een significant risico.

Uitvoeren van werkzaamheden zonder vooringenomenheid. De accountant moet de hoofddoelstelling van de standaard bereiken zonder vooringenomenheid. In de standaard staat nu concreet dat de accountant deze (en verdere) werkzaamheden uitvoert op een wijze die niet tendentius is ten aanzien van het verkrijgen van bevestigende controle-informatie of uitsluiten van mogelijk tegenstrijdige controle-informatie. De accountant zou deze ‘confirmation bias’ kunnen aanpakken door meerdere bronnen te raadplegen, zowel binnen als buiten de onderneming. Het is niet de bedoeling om een uitputtende zoekopdracht uit te voeren naar alle mogelijke bronnen van controle-informatie.

Verplichting tot ‘stand back’ opgenomen

Ook is in de standaard een verplichting tot ‘stand back’ opgenomen, waarbij de accountant alle verkregen controle-informatie evalueert met betrekking tot schattingen. Hierbij heeft de accountant nadrukkelijk oog voor zowel bevestigende als tegenstrijdige controle-informatie.

Professioneel-kritische instelling loopt als een rode draad door de standaard

De professioneel-kritische instelling loopt als een rode draad door de standaard. Om deze instelling verder kracht bij te zetten is in de standaard stevigere taal gebruikt dan voorheen (bijvoorbeeld ISA 540.60, A95 en A135). Dit om het belang van een professioneel-kritische instelling duidelijk te articuleren. Men moet hierbij denken aan woorden als ‘moeten’, ‘dienen’, ‘kritisch bevragen’, ‘ter discussie stellen’ en ‘heroverwegen’. Is er bijvoorbeeld sprake van een wijziging in een significante veronderstelling die niet gebaseerd is op nieuwe omstandigheden? Dan ‘moet’ de accountant verdere besprekingen voeren met het management en het management kritisch bevragen.

Introductie van inherente risicofactoren maken de risicoanalyse robuuster en concreter

Met de herziene standaard is het concept van inherente risicofactoren geïntroduceerd. Deze inherente risicofactoren helpen om de risicoanalyse robuuster en concreter te

maken, ook bij het documenteren van overwegingen voor de risico-inschatting (denk daarbij aan ‘waarschijnlijkheid’ en ‘impact’ van risico's). Want hoe de accountant het risico classificeert naar ‘waarschijnlijkheid’ en ‘impact’ hangt van een tal van factoren af, waaronder deze inherente risicofactoren.

Inherente risicofactoren zijn van invloed op het inherente risico

Inherente risicofactoren zijn kenmerken van omstandigheden en gebeurtenissen die de vatbaarheid van een bewering voor een afwijking kunnen beïnvloeden, voordat rekening wordt gehouden met interne beheersingsmaatregelen. Inherente risicofactoren zijn zaken als subjectiviteit, complexiteit, verandering, gevoeligheid voor fraude of tendenties van het management, onzekerheid en andere factoren, zoals transacties met verbonden partijen of transacties buiten de normale bedrijfsuitoefening.

Vooraf voor schattingen is het belangrijk primair te focussen op onzekerheid (schattingsonzekerheid), complexiteit en subjectiviteit en te bezien of andere factoren van toepassing zijn. Deze inherente risicofactoren zijn van invloed op de schatting van het inherente risico. Zo zal een schatting met een hoge mate van schattingsonzekerheid – die gebaseerd is op een complex model van berekeningen en gevoelig is voor tendenties van het management – waarschijnlijk hoog scoren waar het gaat om het inherente risico. En nog hoger wanneer er sprake is van verandering zoals een nieuw model, personeelwisselingen onder de personen die betrokken zijn bij de schatting of de toepassing van nieuwe verslaggevingsprincipes. Het is vereist om die inherente risicofactoren, die uitgewerkt zijn in betekenis, te identificeren en te gebruiken voor de inschatting van het inherente risico.

Inherente risicofactoren hebben daarnaast invloed op de controlewerkzaamheden

Naast het specifiekere duiden van het inherente risico door de inherente risicofactoren te accentueren, is nog iets anders relevant. De standaarden vragen de accountant ook expliciet om bij de planning en uitvoering van de werkzaamheden rekening te houden met die inherente risicofactoren. Dit betekent specifieke werkzaamheden die inspelen op de geïdentificeerde inherente risicofactoren. Een schatting gebaseerd op complexe berekeningen vraagt om een nadrukkelijke verificatie van die complexe berekeningen. Wanneer er sprake is van hoge gevoeligheid van tendenties van het management, dan moet de accountant dit onderkennen en daar specifieke controlewerkzaamheden op plannen en uitvoeren. In de standaard is veel aandacht besteed aan leidraden die de accountant helpen dit op een goede manier te doen.

Is een ‘conservatieve’ of ‘optimistische’ schatting fout?

De standaard definieert tendentie bij het management als een gebrek aan neutraliteit van het management bij het opstellen van informatie (540.12.d). Het ligt voor de hand dat de accountant het gebrek aan neutraliteit in de schatting ‘waardeert’ en dat, wanneer het verschil van de ‘conservatieve’ of ‘optimistische’ schatting ten opzichte van de ‘neutrale’ schatting groter is dan het bedrag dat als onbeduidend is aangemerkt, de accountant dit meeneemt in zijn evaluatie. De accountant evalueert dit echter niet direct als fout, maar beoordeelt wel of dit redelijk is in de context van het van toepassing zijnde stelsel van financiële verslaggeving. De accountant zal daarvoor echt moeten nagaan of het stelsel van financiële verslaggeving de ruimte tussen de ‘conservatieve’ of ‘optimistische’ schatting van het management en de ‘neutrale’ schatting legitimeert. Zoals blijkt uit de standaard, vereisen stelsels van financiële verslaggeving veelal neutraliteit, dat wil zeggen afwezigheid van tendentie (ISA 540.A17).

Inherente risicofactoren beïnvloeden ook de professioneel-kritische houding. Ook hier speelt een professioneel-kritische instelling een rol van betekenis en de toepassing daarvan wordt beïnvloed door de inherente risicofactoren. Het belang daarvan neemt toe wanneer schattingen onderhevig zijn aan een grote mate van schattingsonzekerheid of worden beïnvloed door andere inherente risicofactoren. Evenzo is de toepassing van een professioneel-kritische instelling belangrijk wanneer er sprake is van grotere vatbaarheid voor afwijkingen door tendentie bij het management of door fraude.

Het spectrum van inherent risico wordt expliciet erkend, wat de schaalbaarheid vergroot

Spectrum van inherent risico wordt expliciet benoemd. De standaard benoemt nu expliciet het spectrum van het inherente risico. Doel daarvan is de schaalbaarheid te vergroten: niet te veel werkzaamheden, maar ook zeker niet te weinig.

Niet elk risico is hetzelfde qua significantie, maar toch krijgen ze maar twee verschillende labels: 'normaal' of 'significant'. Om tot een betere afstemming te komen tussen het risico en de diepgang van de risico-inschattingen, werkzaamheden aan de ene kant en de omvang van de uitvoering van de controlewerkzaamheden aan de andere kant is het cruciaal om verder te kijken dan die 'labels'.

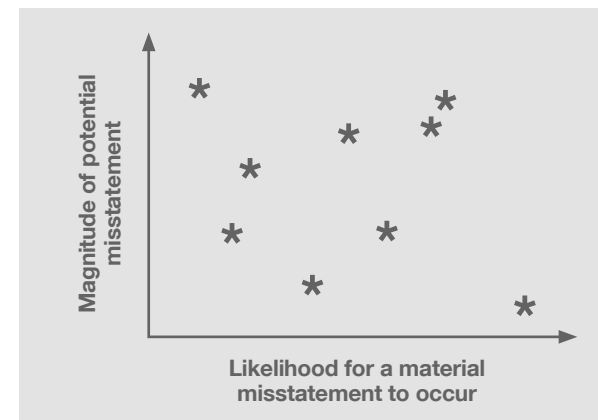
De risico-inschatting staat los van de uit te voeren werkzaamheden.

Een rechttoe rechtaan bonus voor medewerkers die kort na balansdatum wordt bepaald en uitbetaald, vraagt (inherent) om minder diepgaande risico-inschattingen, werkzaamheden en controlewerkzaamheden. De valkuil voor de accountant hierbij is te stellen dat deze voldoende en geschikte controle-informatie kan verkrijgen door werkzaamheden te verrichten op de periode na balansdatum door controle-informatie over de daadwerkelijk betaalde bonussen te verkrijgen. De controlestrategie en het controleplan volgen echter uit de risicoanalyse. Met andere woorden, de accountant schat eerst het inherente risico en dan het interne controlerisico. Pas wanneer dit helder is, plant de accountant de werkzaamheden en maakt hij een keuze in de strategie. In dit geval moet de accountant de afweging dus koppelen aan het inherente risico en het interne controlerisico, wat in dit geval waarschijnlijk 'laag' is, en niet aan de omvang of complexiteit van de uit te voeren controlewerkzaamheden.

De schaalbaarheid heeft betrekking op zowel de risico-inschattingen, werkzaamheden als verdere controlewerkzaamheden.

De schaalbaarheid in de standaard erkent dat voor bepaalde schattingen, naar hun aard, de schattingsonzekerheid erg laag is. Dit betekent dat de complexiteit en subjectiviteit bij

het maken van die schattingen ook erg laag kunnen zijn. Voor dergelijke schattingen kan het passend zijn minder diepgaande risico-inschattingen, werkzaamheden en verdere controlewerkzaamheden uit te voeren. De standaard biedt hier ruimte toe. Wanneer de schattingsonzekerheid, complexiteit of subjectiviteit zeer hoog is, zullen dergelijke werkzaamheden naar verwachting veel uitgebreider zijn, uitgebreider dan voorheen. In de standaard zijn leidraden opgenomen die helpen bij de schaalbaarheid van de vereisten.

Afzonderlijke identificatie en inschatting van het interne controlerisico maken het effect van interne beheersing op de controle inzichtelijker. De accountant is al gewend om het inherente risico en het interne controlerisico afzonderlijk te identificeren en te schatten, al gebeurt dit laatste veelal gecombineerd.

Voor inherente risico's concludeert de accountant of er sprake is van een normaal of significant risico en geeft hij veelal aan welke van de normale risico's een hoger risico hebben op een afwijking van materieel belang.

De controlestrategie bepaal je ná de risico-inschattingen, werkzaamheden. Het interne controlerisico kan de accountant nu ook schatten door aan te geven dat niet, gedeeltelijk of in hoge mate gesteund wordt op de effectieve werking van de interne beheersingsmaatregelen. Op die manier kan een hoog intern controlerisico gelijk staan aan de keuze voor een primair gegevensgerichte controle (hoog intern controlerisico). Deze combinatie wordt losgelaten in de herziene standaard, waarmee vooruitgelopen wordt op mogelijke wijzigingen in standaard 315. Want, hoe de accountant de schatting en de toelichtingen uiteindelijk controleert (primair gegevensgericht of systeemgericht) is een relevante vraag. Maar deze vraag is pas te beantwoorden ná de uitvoering van risico-inschattingen, werkzaamheden.

Inzicht in de interne beheersingsomgeving is nodig voor het apart schatten van het interne controlerisico. De inschatting van het interne controlerisico mag wel

Krijgen risico's met hoge impact en lagere waarschijnlijkheid voldoende aandacht?

Hoewel de waarschijnlijkheid dat inherente risico's zich manifesteren een belangrijke rol speelt, is het nadrukkelijk ook de bedoeling om oog te hebben voor risico's met een lagere waarschijnlijkheid maar een hoge impact. Daar kun je als onderneming en accountant niet zonder meer omheen laveren. Het meest duidelijke voorbeeld is de afhankelijkheid van de continuïteitsveronderstelling (een inschatting) van een onderneming voor het verkrijgen van aanvullende financiering. Van nature hebben ondernemingen en accountants hier veel oog voor en nemen zij de nodige zorgvuldigheid in acht. Maar zo zijn er ook andere risico's denkbaar die een hoge impact hebben maar laag worden gewaardeerd qua waarschijnlijkheid. Verdienen deze niet dezelfde bijzondere aandacht van zowel de klant als de accountant?

worden uitgedrukt met de verwachting ten aanzien van de effectiviteit van de interne beheersingsmaatregelen, dat wil zeggen het gepland steunen op de effectieve werking van interne beheersingsmaatregelen. De accountant zal daarom hoe dan ook inzicht moeten verkrijgen in de interne beheersingsomgeving. De mate van diepgang hiervan is schaalbaar, zoals eerder aangegeven, maar moet zodanig zijn dat dit een passende basis biedt voor het onderkennen en inschatten van risico's. Voor relevante interne beheersingsmaatregelen of de vraag wanneer er sprake is van een significant risico, geldt bovendien dat de accountant, net als nu, sowieso inzicht moet verkrijgen in de effectieve opzet hiervan en bepalen of deze zijn geïmplementeerd.

Aparte inschatting intern controlerisico maakt de keuze voor controlestrategie scherper. De keuze voor de controlestrategie (gegevensgericht of systeemgericht) volgt uit de risico-inschattingen, werkzaamheden. Door het interne controlerisico apart te schatten, kan de accountant de keuze voor de controlestrategie scherper maken en beter onderbouwen, en is de accountant beter in staat om zijn observaties over de interne beheersing te communiceren aan het management en het orgaan belast met toezicht.

Conclusie

Controlestandaard 540 over de controle van alle schattingen is herzien. De inzet is het verhogen van de kwaliteit van de controle van schattingen. In dit artikel zijn niet alle wijzigingen geduid, maar wel de meest relevante voor de risico-inschattingen, werkzaamheden. Hoewel in de techniek van het controleren niet veel is veranderd, zal de accountant de toepassing van de herziene standaard in de planning en uitvoering wel echt 'voelen'. De risicoanalyse is veel concreter en toespit op de afzonderlijke inschatting van inherente risico's en de interne controlerisico's, gebruikmakend van de geïntroduceerde

inherente risicofactoren. Daarnaast dwingt de herziene standaard de accountant hier concreet op in te spelen, op een manier die niet tendentiek is ten aanzien van bevestigende en ontkennende controle-informatie. En als de accountant klaar is, moet deze 'achteroverleunen', de zogenaamde 'requirement to stand back'. Het belang van een professioneel-kritische instelling loopt als een rode draad door de standaard, niet in de laatste plaats door het gebruik van sterkere bewoordingen in de standaard.

De opstellers van de jaarrekening zullen hier ook het nodige van merken. Er zullen meer en robuustere werkzaamheden of 'challenges' nodig zijn, ook rondom het proces van de totstandkoming van de schattingen. Ook kunnen zij feedback en/of aanbevelingen verwachten over het schattingsproces en het effect daarvan op de reikwijdte en diepgang van verdere werkzaamheden.

De nieuwe standaard is van toepassing op de controle van financiële overzichten die beginnen op of na 15 december 2019, waarbij eerdere toepassing wordt aangemoedigd.

De Nederlandse vertaling van de herziene ISA 540 R is beschikbaar op de website van de NBA en de IAASB, naast andere informatie die helpt om de herziene standaard te doorgronden. Zo is een stroomschema beschikbaar dat de lezer letterlijk door de standaard heen loodst en is inzichtelijk gemaakt welke raakvlakken standaard 540 heeft met andere standaarden (scan QR-code).

Voor vragen met betrekking tot dit artikel kunt u contact opnemen met Sèderick Groothuis (sederick.groothuis@pwc.com) of Eugénie Beniers (eugenie.beniers@pwc.com) van National Office PwC. ■

Belastingen

Moderne fiscale beheersing is een must

Theo Esselbrugge – Tax Reporting & Strategy, Tax, Jasper ter Horst – Indirect Taxes, Tax

Door verschillende recente ontwikkelingen is fiscale beheersing actueel. In dit artikel leest u over deze ontwikkelingen en vindt u een aantal tips om de fiscale beheersing te verbeteren.

Belastingplichtige organisaties realiseren zich steeds meer dat zij fiscaliteit beter kunnen borgen in de eigen bedrijfsvoering. Maar waarom is dit van belang? Het antwoord op deze vraag is simpel, namelijk om te (blijven) voldoen aan fiscale wet- en regelgeving. De volgende actuele ontwikkelingen onderstrepen dit belang:

- het nieuwe toezichtkader van de Belastingdienst dat naar verwachting op 1 januari 2020 ingaat;
- de rol van de publieke opinie op fiscale beheersing;
- het toezicht vanuit financiële instellingen op fiscale integriteit.

Deze ontwikkelingen worden hieronder toegelicht.

Een TCF is een instrument van interne beheersing, specifiek gericht op de fiscale functie binnen organisaties. Het is een onderdeel van het systeem van interne controle dat de juistheid en volledigheid van belastingaangiften borgt.

(Bron: OECD, 'Co-operative Tax Compliance. Building Better Tax Control Frameworks')

Een TCF heeft kortom als doel om 'in control' te zijn op die fiscale functie. Omdat fiscaliteit een rol speelt in (nagenoeg) alle organisatieprocessen, raakt een TCF veel onderdelen van de bedrijfsvoering. De Belastingdienst heeft tot op heden geen generieke minimumeisen of sjablonen voor een TCF geformuleerd.

Samenvatting

Door verschillende ontwikkelingen, zoals een nieuw toezichtkader van de Belastingdienst, toegenomen aandacht voor fiscale integriteit en een sterkere publieke opinie, staat fiscale beheersing steeds hoger op de agenda van organisaties. Dit uit zich vaak in de wens om de fiscale beheersing te verbeteren. Die verbeteringslag kost tijd en middelen. Het optimaliseren van een Tax Control Framework (TCF) gaat daarbij stap voor stap. Digitalisering biedt echter mogelijkheden om een TCF efficiënter en effectiever in te richten. Maar, zijn organisaties wel klaar voor een modern TCF?

De Belastingdienst en nieuw fiscaal toezicht per 2020

Horizontaal toezicht (HT) is de naam die de Belastingdienst in 2005 heeft gegeven aan een vorm van toezicht, waarin de Belastingdienst een convenant sluit met organisaties om samen te werken op basis van transparantie, vertrouwen en begrip. Daarbij werd het Tax Control Framework (TCF) benoemd om invulling te geven aan HT.

Het idee achter HT is dat de Belastingdienst, door inzicht te krijgen in de opzet, het bestaan en de werking van het TCF, ook voldoende inzicht krijgt in de kwaliteit van de belastingaangiften. Dit stelt de Belastingdienst in staat om zijn toezicht aan te passen. Hierdoor zou het aantal controles bij HT-relaties moeten verminderen. Dit in tegenstelling tot verticaal toezicht, waarbij de Belastingdienst in feite uitgaat van controles om vast te stellen of er is voldaan aan de fiscale verplichtingen.

De Belastingdienst zegt op zijn website dat binnen HT, samenwerking het sleutelwoord is. Door goede afspraken te maken, kan de kwaliteit van de fiscale aangiften worden behouden en verbeterd. Dit alles zou voor organisaties een aantal voordelen hebben. Zo krijgen zij onder andere één aanspreekpunt bij de Belastingdienst, sneller zekerheid over aanslagen en een aangepast toezicht.

Hoewel er positieve voorbeelden zijn van HT, is de werking ervan tot nu toe weerbarstig en onduidelijk geweest. Er is in de markt bijvoorbeeld kritiek op verticale controles die plaatsvinden binnen HT en op het ontbreken van een norm voor een TCF. ‘Hoe moet mijn TCF eruitzien en wanneer is het voldoende?’ In de praktijk komt het voor dat de belofte van vertrouwen en minder ‘rompslomp’ juist als meer aandacht van de Belastingdienst wordt ervaren.

Ongeacht of deze kritiek terecht is, lijkt de steun voor HT verzwakt. Er zijn twijfels bij organisaties, de Belastingdienst en adviseurs. Niet zozeer over het idee achter HT, als wel over de werking en vormgeving. De Belastingdienst heeft dit onderkend en onderneemt hier actie op; een positieve ontwikkeling voor de praktijk.

Op het moment van schrijven van dit artikel is de besluitvorming nog niet definitief, maar het voornemen van de Belastingdienst is om per 1 januari 2020 in een nieuw toezichtkader te gaan hanteren. Dit nieuwe toezichtkader is voor alle organisaties van belang. Van wat nu bekend is, komt er meer nadruk op fiscale beheersing via het TCF van een organisatie, ongeacht of de organisatie in HT zit of niet. De kwaliteit van het TCF en de mate van afstemming erover met de Belastingdienst bepalen de manier waarop de Belastingdienst zijn toezicht invult (zie het kader ‘Doorontwikkeling horizontaal toezicht’ voor wat er nu bekend is over dit onderwerp).

Afhankelijk van de fiscale strategie kan het nodig zijn om de fiscale beheersing aan te passen. Als een organisatie bijvoorbeeld een HT-convenant wil behouden of in aanmerking wil komen voor aangepast toezicht, dan zal haar TCF moeten voldoen aan de nieuwe criteria die in het kader zijn geschetst.

Publieke opinie en fiscaliteit

De media hebben steeds meer oog voor fiscaliteit en de publieke opinie hierover is sterker geworden. De roep om

transparantie en een eerlijke belastingbetaling zorgt ervoor dat organisaties bewuster (moeten) zijn van de potentiële maatschappelijke kritiek op fiscale keuzes. Ook als een organisatie binnen de letter van de wet blijft, kunnen fiscale keuzes maatschappelijk onacceptabel worden uitgelegd. Hiervan zijn inmiddels talloze voorbeelden in het nieuws geweest.

Dit onderstreept het belang van het hebben van een duidelijke fiscale strategie, waarin staat hoe een organisatie omgaat met fiscaliteit. Is er sprake van Tax Planning? Zijn er fiscale doelen? Wie zijn de stakeholders en hoe neemt de organisatie haar stakeholders mee in haar communicatie over fiscale zaken? Zo maar een paar voorbeelden van onderwerpen in een fiscale strategie. Een fiscale strategie hoeft niet alleen te borgen dat aan de fiscale wet- en regelgeving is voldaan, maar kan ook bijdragen aan een eerlijke belastingbetaling en daarmee imagoschade door negatieve publiciteit voorkomen.

Een TCF dat op basis van een fiscale strategie is ingericht, helpt hierbij. Bovendien biedt dit de mogelijkheid om transparant te zijn over de fiscale positie en bijvoorbeeld uit te leggen waarom bepaalde fiscale keuzes zijn gemaakt. De praktijk laat ook al zien dat

fiscale transparantie mogelijkheden biedt om de publieke opinie te gebruiken om een debat te beïnvloeden. Denk aan de woningbouwcorporaties die onlangs massaal hebben gedeeld hoeveel verhuurderheffing zij betalen en de negatieve impact die dat heeft op het aantal huizen dat zij kunnen bouwen.

Er zijn overigens nog geen standaarden voor fiscale transparantie. In dit kader is noemenswaardig dat het Global Reporting Initiative (GRI) werkt aan een dergelijke standaard voor fiscaliteit. Het GRI is een internationale onafhankelijke organisatie die standaarden ontwikkelt voor de communicatie over de effecten van een organisatie op bijvoorbeeld de economie, het milieu en de samenleving. Naar verwachting wordt de ‘GRI Tax standard’ begin december 2019 gepubliceerd.

Financiële instellingen kunnen gaan sturen op fiscaal gedrag

Het belang van fiscale beheersing wordt soms onderstreept vanuit een wat onverwachte hoek. De Nederlandsche Bank (DNB) hanteert het zogenoemde Systematische Integriteitsrisicoanalyse-raamwerk (SIRA). Op grond hiervan moeten financiële instellingen, waaronder banken, fiscale integriteitsrisico's beoordelen en monitoren. SIRA raakt kort gezegd alles waar de financiële instelling (mogelijke) fiscale integriteitsrisico's loopt. Dit omvat de eigen financiële instelling, maar bijvoorbeeld ook haar klanten. Het bereik van SIRA is daarom groot.

Een publicatie van DNB medio 2019 ging in op good practices voor fiscale integriteitsrisico's bij klanten en heeft veel stof doen opwaaien in de media. Er werd duidelijk zichtbaar hoe ver DNB wil dat banken gaan in het tegengaan van belastingontduiking en belastingontwijking.

Moderne fiscale beheersing

Door de geschetste ontwikkelingen is fiscale beheersing niet alleen een actueel thema, maar ook gewoon een must. In de praktijk leiden deze ontwikkelingen ertoe dat organisaties hun fiscale strategie opfrissen en/of de wens hebben om de fiscale beheersing te verbeteren.

De stappen die organisaties moeten zetten om hun fiscale beheersing te verbeteren, zijn niet nieuw. Toch kan het een worsteling zijn om deze stappen te realiseren, al is het maar vanwege andere prioriteiten.

Digitalisering biedt hiervoor kansen. Zij biedt namelijk veel mogelijkheden om de fiscale beheersing efficiënter en effectiever in te richten (zie ook het kader ‘Wat is digitalisering binnen de fiscale beheersing’). Een systeem van moderne fiscale beheersing maakt gebruik van

de mogelijkheden die digitalisering biedt. Voor een moderne fiscale beheersing is het nodig om aandacht te besteden aan de elementen waar digitalisering kan helpen. Bijvoorbeeld: welke werkzaamheden zijn repeterend en kosten veel tijd? Waar zitten onze belangrijkste risico's waar we grip op willen houden? Waarover willen we transparant kunnen zijn?

Moderne fiscale beheersing lijkt voor de meeste organisaties vooral een aantrekkelijk toekomstbeeld. Er is dan meestal nog geen juiste balans tussen de mensen, processen en systemen in de eigen bedrijfsvoering om de fiscale beheersing te kunnen moderniseren. Bijvoorbeeld: de eigen IT-omgeving laat digitalisering niet toe, de kennis en kunde van mensen is niet voldoende, werkwijzen zijn informeel of er zijn onvoldoende middelen beschikbaar om hier stappen in te zetten. In de praktijk blijkt het dan lastig om die juiste balans te vinden. Een realistische en gestructureerde aanpak is hiervoor essentieel.

Het realiseren van een moderne fiscale beheersing draait logischerwijs om het volgende:

- **Mensen:** de organisatiecultuur vormt een belangrijke basis voor de inrichting van de fiscale beheersing.

Deze beheersing moet namelijk bij de organisatie passen om effectief te zijn. Bij een moderne fiscale beheersing moeten mensen hun werk vaak op een andere manier gaan invullen. Dit terwijl de huidige werkwijzen al jaren bestaan en nooit ‘zichtbaar’ tot problemen hebben geleid. Voor die verandering an sich is dus aandacht en betrokkenheid nodig. De verandering kan bijvoorbeeld leiden tot de inzet van meer digitale oplossingen als data-analyse en workflows. Hiervoor zijn andere kennis en vaardigheden nodig. Zo kan er meer fiscaal inhoudelijke kennis nodig zijn, omdat door data-analyses meer fiscale uitzonderingen aan het licht komen.

Wat is digitalisering binnen de fiscale beheersing?

Digitalisering biedt de kans om het samenstellen van fiscale aangiften of het uitvoeren van periodieke controles te automatiseren. Er zijn oplossingen beschikbaar die ‘met een druk op de knop’ automatisch fiscale aangiften opstellen en indienen. Repeterende handelingen in bijvoorbeeld Excel behoren dan tot het verleden. Daarnaast kunnen data-analyses op continue basis inzicht bieden in bepaalde fiscale risico's. Dit kan leiden tot een hogere efficiency, maar ook een hogere kwaliteit. Bovendien maken veel digitale oplossingen transparant welke werkzaamheden zijn uitgevoerd. Er is een audittrail die bijvoorbeeld met de Belastingdienst kan worden gedeeld.

Door de hogere efficiency kunnen medewerkers hun tijd anders besteden. In plaats van het samenstellen van de aangiften of het uitvoeren van controles, is er ruimte voor ander werk, bijvoorbeeld een inhoudelijke beoordeling van de bevindingen uit de controles.

Dit klinkt mooi, maar het kan voor organisaties lastig zijn om dit in de praktijk te brengen. Een belangrijke reden die wij hiervoor zien, is dat de basis op orde moet zijn. En dat is nog niet altijd het geval. Digitalisering kan alleen slagen als er sprake is van gestandaardiseerde processen en werkwijzen. De systemen moeten de benodigde gegevens (juist) vastleggen en, niet op de laatste plaats, de medewerkers moeten bereid zijn om op een nieuwe manier te werken. Dit vraagt om een investering. Vaak is eerst een stap terug nodig om daarna te kunnen bouwen aan een moderne fiscale beheersing.

De medewerkers kunnen hierin worden gefaciliteerd, onder andere door trainingen.

- **Processen:** de processen moeten geschikt zijn om te digitaliseren, dus gestandaardiseerd en bij voorkeur formeel vastgelegd. Dat biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om repeterende handmatige handelingen te automatiseren. Denk aan het samenstellen van aangiften of periodieke analyses in Excel. Daarnaast kan door gestandaardiseerde processen worden gewerkt met digitale workflows, zoals in een declaratieproces. Dit leidt tot een uniforme werkwijze waarop een digitale analyse kan plaatsvinden om vast te stellen of de juiste stappen in een proces zijn gevolgd. Als de juiste stappen zijn gezet, geeft dit vertrouwen dat de fiscale uitkomst juist is.
- **Systemen:** de systemen moeten de moderne fiscale beheersing kunnen ondersteunen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van digitale workflows en doordat de systemen de benodigde data-elementen vastleggen.

Modernisering van de fiscale beheersing is ook nodig om toekomstbestendig te zijn. Er valt dan ook te verwachten dat de Belastingdienst in toenemende mate gebruik zal gaan maken van digitale oplossingen om controles uit te voeren. Dat zal waarschijnlijk niet op korte termijn gebeuren in Nederland, maar er zijn in het buitenland wel al belastingdiensten die hier stappen in hebben gezet. Een vergaand voorbeeld is de Mexicaanse belastingdienst; die kan namelijk in real time toezicht houden, omdat belastingplichtigen continu data, zoals elektronische facturen, moeten aanleveren. De belastingdienst beschikt daarmee over een schat aan data waarmee hij allerlei analyses kan doen. Door die informatievoorsprong kan de belastingdienst fiscale issues mogelijk zelfs sneller identificeren dan belastingplichtigen dat kunnen doen.

Conclusie: neem de tijd en neem realistische stappen

Het belang van fiscale beheersing neemt toe. Digitalisering kan helpen om op een effectieve en efficiënte manier een hoge(re) mate van fiscale beheersing te realiseren. De mogelijkheden van digitalisering kunnen tot de verbeelding spreken, ook op fiscaal gebied. Wie wil nu niet dat

transacties continu automatisch worden gecontroleerd, alle fiscale aangiften automatisch worden samengesteld en ook nog eens foutloos zijn? Hoewel het belangrijk is om die mogelijkheden vast te houden, zijn er vaak veel kleine stapjes nodig om hier te komen. Die kleine stapjes zijn de route naar succes.

Iedere organisatie kan werken aan een dergelijke moderne fiscale beheersing. Organisaties die hun fiscale beheersing willen moderniseren, kunnen beginnen met het vaststellen van een ambitie die past bij de organisatie en het vermogen te veranderen.

Vervolgens is inzicht nodig in de huidige bouwblokken van de fiscale beheersing. Op basis van dit inzicht en de fiscale ambitie, kunnen organisaties vaststellen welke elementen nog ontbreken om de ambitie te realiseren. Gebruik daarbij de onderdelen van het TCF die de Belastingdienst in zijn nieuwe toezichtkader zal gebruiken (zie figuur 1).

Voor een moderne fiscale beheersing moet de organisatie de mogelijkheden in beeld

hebben die digitalisering biedt. Dit kan het beste worden uitgewerkt langs de lijnen van mensen, processen en systemen. Met die inzichten kan vervolgens een realistisch plan worden gemaakt, gericht op kleine stappen. Dit biedt houvast om gestructureerd te werken naar de gewenste mate van moderne fiscale beheersing. ■

Figuur 1 Het TCF in het nieuwe toezichtkader

Belastingen

Prinsjesdag 2019: welke fiscale maatregelen kunnen we verwachten?

Lisette van Nijhuis – Knowledge Centre, Tax

Op Prinsjesdag heeft het kabinet zijn plannen voor 2020 gepubliceerd met daarin weer een groot pakket aan fiscale maatregelen. Welke maatregelen op het gebied van vennootschapsbelasting kunt u dit jaar verwachten?

Verlaging VpB-tarief

Op 17 september 2019 heeft het kabinet zijn plannen voor 2020 gepubliceerd. Veel van deze plannen waren al aangekondigd of uitgelekt, waardoor Prinsjesdag dit jaar weinig grote verrassingen kende. Dit neemt niet weg dat er weer een groot pakket aan fiscale maatregelen is aangekondigd met onder andere verschillende wijzigingen in de vennootschapsbelasting. Daarnaast heeft het kabinet het wetsvoorstel Bronbelasting 2021 gepresenteerd.

Dit artikel bevat een overzicht van de fiscale maatregelen die relevant zijn voor de vennootschapsbelasting. Voor een volledig overzicht van alle fiscale maatregelen kunt u terecht op de PwC Belastingplan 2020-website. Hier vindt u ook onderstaande maatregelen.

Fiscale maatregelen in de vennootschapsbelasting

Tarief

Het vennootschapsbelastingtarief over de eerste 200.000 euro daalt naar 16,5 procent. Het tarief voor de winst boven 200.000 euro blijft per 1 januari 2020 echter 25 procent ondanks dat vorig jaar is bepaald dat het toptarief zou dalen naar 22,55 procent. Per 1 januari 2021 gaat het toptarief wel dalen, maar slechts naar 21,7 in plaats van 20,5 procent. De daling van het tarief over de eerste 200.000 euro winst blijft ongemoeid (naar 16,5 procent in 2020 en 15 procent in 2021).

Innovatiebox

Vanaf 1 januari 2021 stijgt het effectieve tarief van de innovatiebox van 7 naar 9 procent.

Aanpassing liquidatieverliesregeling

Vanaf 2021 zal de aftrekbaarheid van een liquidatieverlies worden beperkt. Dit volgt uit een eerder ingediend initiatiefwetsvoorstel, waarvan het kabinet nu heeft aangegeven dit in hoofdlijnen te willen volgen. Aftrek is dan alleen nog toegestaan voor belangen van meer dan 50 procent (materiële beperking) in vennootschappen die zijn gevestigd in EU/EER-landen (territoriale beperking). In niet-EU/EER-situaties en voor belangen van 50 procent of minder, maar 5 procent of meer blijft een liquidatieverlies aftrekbaar tot maximaal een bedrag van 5 miljoen euro. Daarnaast kan het liquidatieverlies pas in aanmerking worden genomen als de deelneming binnen drie jaar na staking of het besluit daartoe wordt vereffend (temporele beperking). Soortgelijke bepalingen gelden ook voor de staking van een vaste inrichting.

Samenvatting

Op Prinsjesdag 2019 heeft het kabinet zijn plannen voor 2020 gepresenteerd. De plannen bevatten een groot pakket aan fiscale maatregelen. Dit artikel behandelt de belangrijkste fiscale plannen op het gebied van de vennootschapsbelasting. Verder gaat dit artikel in op de wetsvoorstellen ATAD 2 (hybride mismatches) en DAC6 (verplichte informatie-uitwisseling), die mee zullen worden genomen in de parlementaire behandeling van het Belastingplan 2020. Overige wijzigingen hebben te maken met de antimisbruikbepalingen, de conditionele bronbelasting op rente en royalty's en de liquidatieverliesregeling.

Definitie vaste inrichting/vaste vertegenwoordiger

Er wordt een wettelijke definitie van ‘vaste inrichting’ en ‘vaste vertegenwoordiger’ geïntroduceerd die in overeenstemming is met het OESO-Modelverdrag 2017. Deze gaat gelden voor niet-verdragssituaties en is van toepassing op de vennootschapsbelasting, de inkomstenbelasting en de loonbelasting. De definitie van het begrip vaste inrichting in het Besluit voorkoming dubbele belasting 2001 zal ook worden aangepast aan de nu voorgestelde wettelijke definitie. De belangrijkste wijziging betreft het begrip ‘vaste vertegenwoordiger’; dit is vooral van belang voor principaal-agentsituaties. Daarnaast bepaalt de wet expliciet dat Nederland in verdragssituaties zich aansluit bij de definitie van het begrip vaste inrichting in het desbetreffende belastingverdrag.

Minimumkapitaalregel banken en verzekeraars

Met de minimumkapitaalregel wordt de fiscale renteaftrek van banken en verzekeraars beperkt voor zover het vreemd vermogen meer bedraagt dan 92 procent van het balanstotaal. Daarbij wordt voor banken aangesloten bij de verordening kapitaalvereisten. Voor verzekeraars wordt aangesloten bij de verordening solvabiliteit II.

Aanpassing vrijstelling overheidsondernemingen

De vrijstelling voor interne activiteiten en de quasi-inbestedingsvrijstelling worden uitgebreid met terugwerkende kracht tot 1 januari 2016 (zoals al was goedgekeurd bij besluit van 19 juli 2019). Om gebruik te kunnen maken van deze vrijstellingen is onder andere vereist dat de activiteiten plaatsvinden binnen de ‘eigen kring’. Door de uitbreidingen kan de ‘eigen kring’ van een overheidsorganisatie meer dan één publiekrechtelijke rechtspersoon bevatten.

Aanpassing onderwijsvrijstelling

De bekostigingseis voor toepassing van de vrijstelling voor onderwijs en onderzoek wordt versoepeld (zoals al was goedgekeurd bij besluit van 19 juli 2019). Als gevolg hiervan gelden ook verplichte ouderbijdragen voor toelating tot een internationale afdeling van een kwalificerende school als toegelaten financieringsmiddel voor de bekostigingseis.

Tonnageregime

Op aanwijzing van de Europese Commissie wordt de tonnageregeling op een aantal punten aangescherpt. Er komt een plafond voor in tijd- of reischarter gehouden schepen die geen EU/EER-vlag voeren. Bij ingebruikname van een schip vanaf 1 januari 2020 moet ten minste één schip van de vloot een EU/EER-vlag voeren; ook wordt er een vlagvereiste voor scheepsmanagers geïntroduceerd. Voor op 31 december 2019 bestaande tonnagesituaties wordt een overgangsregeling getroffen. Laatste punt is de invoering van een winstplafond voor niet-vervoersactiviteiten van maximaal 50 procent van de jaarwinst (wat bijvoorbeeld relevant kan zijn voor cruiseschepen).

Beschikking earningstrippingregeling

In 2019 is de earningstrippingregeling ingevoerd. Op grond van deze regeling kunnen ondernemingen de niet-aftrekbare rente doorschuiven naar latere jaren. De Belastingdienst stelt deze doorgeschoven rente bij beschikking vast. Nu krijgt de Belastingdienst ook de mogelijkheid om, onder omstandigheden, de beschikking achteraf te herzien. Dit sluit aan bij de regels voor de verliesbeschikking.

Aftrekuitsluiting dwangsommen en strafbeschikkingen

Strafrechtelijke en bestuurlijke boeten waren al van aftrek uitgesloten. Nu gaat hetzelfde gelden voor bestuurlijke dwangsommen. Privaatrechtelijke dwangsommen opgelegd door een burgerlijke rechter blijven aftrekbaar, óók als zij worden gevorderd door een publiekrechtelijk lichaam. Verder zullen betalingen in het kader van strafbeschikkingen niet langer aftrekbaar zijn (inclusief vergelijkbare buitenlandse betalingen).

Beperking van belastingrente vennootschapsbelasting

Over de vennootschapsbelasting is geen belastingrente verschuldigd als de onderneming binnen vier maanden na het eind van het belastingjaar aangifte heeft gedaan en de aanslag conform deze aangifte wordt opgelegd. Onder de huidige regeling kan daardoor al belastingrente in rekening worden gebracht over de periode vóór het verstrijken van de aangiftetermijn (zes maanden). Deze onredelijkheid wordt nu uit de regeling gehaald, zodat pas na zes maanden belastingrente is verschuldigd.

Betalingskorting vennootschapsbelasting

Ondernemingen die een voorlopige aanslag vennootschapsbelasting, die in termijnen mag worden betaald, ineens betalen, krijgen nu een betalingskorting. Deze betalingskorting voor de vennootschapsbelasting wordt per 2021 afgeschaft.

Naast de genoemde fiscale maatregelen worden ook maatregelen getroffen om belastingontwijking tegen te gaan en mogelijke onverenigbaarheid met EU-recht te voorkomen. Hoewel niet alle maatregelen betrekking hebben op de vennootschapsbelasting, zijn deze maatregelen desalniettemin vermeldenswaardig gezien de onderlinge samenhang tussen de verschillende maatregelen. Hieronder vindt u een samenvatting van deze onderwerpen.

Wijzigingen in de antimisbruikbepalingen

De vennootschapsbelasting en dividendbelasting kennen een aantal antimisbruikbepalingen die kunstmatige constructies tegen moeten gaan. Met die bepalingen kan de belastingplichtige, als er is voldaan aan bepaalde substance-eisen, bewijzen dat de constructie niet kunstmatig is. Vooralsnog functioneren deze substance-eisen als ‘safe harbour’. Hier komt echter verandering in met de invoering van nieuwe eisen per 1 januari 2020.

Vanaf dan functioneren de substance-eisen niet langer meer als ‘safe harbour’. De substance-eisen dienen dan nog wel als een aanwijzing dat een constructie niet kunstmatig is. Deze wijziging zal gaan gelden voor de volgende bepalingen:

- de aanvullende controlled foreign company (CFC)-maatregel in de vennootschapsbelasting;
- de regeling voor technisch aanmerkelijk belang (AB) in de vennootschapsbelasting;
- de antimisbruikbepaling uiteindelijk gerechtigden in de dividendbelasting.

Wetsvoorstel bronbelasting 2021: conditionele bronbelasting op rente en royalty's

Rente- en royaltybetalingen door Nederlandse bedrijven zijn momenteel niet onderhevig aan bronbelastingen. Hier komt vanaf 2021 verandering in: rente- en royaltybetalingen aan gelieerde lichamen die zijn gevestigd in landen zonder winstbelasting, in landen met een statutair tarief lager dan 9 procent of in landen die staan op de EU-lijst van niet-coöperatieve rechtsgebieden, of dergelijke betalingen die zijn gedaan in misbruiksituaties, worden onderhevig aan de nieuwe bronbelasting. Er is sprake van een misbruiksituatie bij kunstmatige structuren met het doel om Nederlandse bronbelasting te ontwijken, bijvoorbeeld wanneer rente- en royaltybetalingen onzakelijk worden omgeleid. Het bronbelastingtarief zal gelijk zijn aan het hoogste tarief in de vennootschapsbelasting. Voorlopig is dat 21,7 procent (tarief 2021). De wet treedt in werking op 1 januari 2021.

Parlementaire behandeling

De verwachte inwerkingtreding van bovenstaande maatregelen is 1 januari 2020, tenzij anders vermeld. Tezamen met het Belastingplan 2020 zullen ook de wetsvoorstellen ATAD 2 (hybride mismatches) en DAC6 (verplichte informatie-uitwisseling) worden meegenomen in de parlementaire behandeling. Deze wetsvoorstellen worden daarom hieronder kort toegelicht.

ATAD 2 (hybride mismatches)

De maatregelen tegen de ongewenste fiscale effecten van hybride mismatches in grensoverschrijdende situaties komen voort uit de Europese richtlijn ATAD II. Hybride mismatches ontstaan wanneer instrumenten, entiteiten of vestigingsplaatsen verschillend beoordeeld worden vanuit verschillende (EU-)landen. De maatregelen zijn erop gericht een eventueel voordeel door deze verschillen weg te nemen.

DAC6 (verplichte informatie-uitwisseling)

Er komt een verplichting om over bepaalde grensoverschrijdende advisering gegevens te verstrekken aan de Belastingdienst. Deze verplichting geldt voor (belasting)adviseurs en in sommige gevallen belastingplichtigen. Dit vloeit voort uit Europese regelgeving. De uitwisseling van gegevens moet EU-lidstaten in staat stellen hun fiscale wet- en regelgeving aan te passen om deze legale maar ongewenste grensoverschrijdende structuren tegen te gaan.

Conclusie

Op Prinsjesdag heeft het kabinet zijn plannen voor 2020 gepubliceerd bestaande uit een groot pakket aan fiscale maatregelen met betrekking tot de vennootschapsbelasting. Opvallende maatregelen zijn bijvoorbeeld de handhaving van het toptarief voor de vennootschapsbelasting in 2020, de stijging van het effectieve tarief van de innovatiebox naar 9 procent en de aanpassing van de liquidatieverliesregeling. Veel maatregelen zijn ingegeven om belastingontwijking tegen te gaan en/of onverenigbaarheid met het EU-recht te voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan de aanpassingen in diverse antimisbruikbepalingen en de aanscherping van het tonnageregime. Daarnaast heeft het kabinet het wetsvoorstel bronbelasting 2021 gepresenteerd. De verwachte inwerkingtreding van de fiscale maatregelen is 1 januari 2020, tenzij anders vermeld. Tijdens de parlementaire behandeling van het Belastingplan 2020 zullen ook de wetsvoorstellen ATAD 2 en DAC6 worden meegenomen. ■

Voorlopers zijn klaar voor wet- en regelgeving omtrent duurzaamheidsverantwoording

Marcus Looijenga – Sustainability & Responsible Governance, Assurance, Linda Midgley – Sustainability & Responsible Governance, Assurance, Hannah Weerman – Sustainability & Responsible Governance, Assurance

Er is nog niet veel wet- en regelgeving voor de implementatie van en verantwoording over de Sustainable Development Goals en duurzaamheidsinformatie, maar de verwachting is dat die zal worden aangescherpt. Dit artikel beschrijft handvatten voor bedrijven die zich hierop willen voorbereiden.

Verantwoordingsvereisten omtrent duurzaamheidsinformatie ontwikkelen zich snel

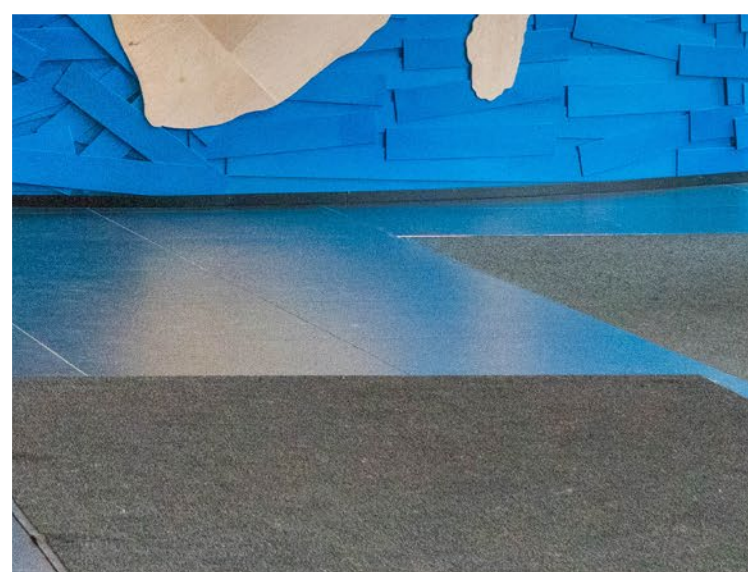
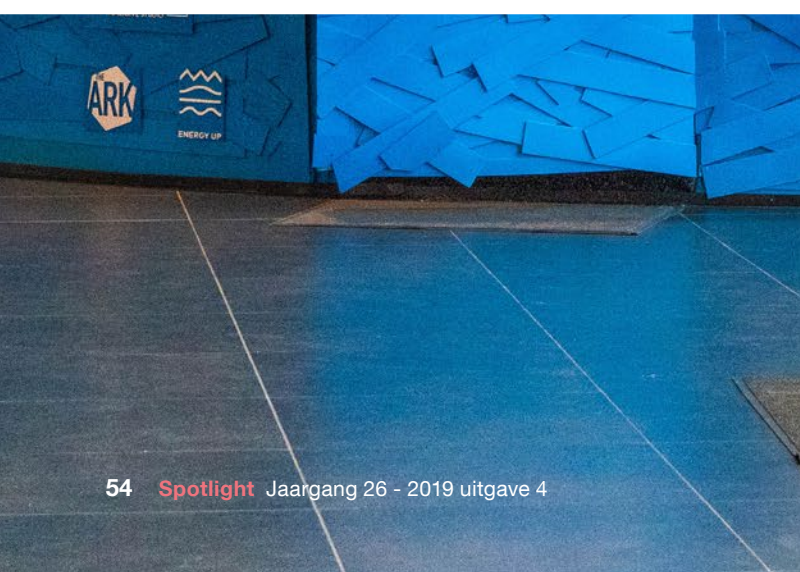
Op 25 september 2015 lanceerden de Verenigde Naties (VN) de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen, oftewel de Sustainable Development Goals (SDG's), als onderdeel van de 2030 Sustainable Development Agenda. Deze SDG's behandelen de meest urgente mondiale problemen, zoals honger, gezondheid, ongelijkheid en klimaatverandering.

De SDG's bieden een breed kader waarbinnen overheden én bedrijven kunnen bepalen op welke manier en met welk ambitieniveau zij duurzaamheid betrekken in de bedrijfsvoering en externe verantwoording. Overheden en andere belanghebbenden vinden het belangrijk om de SDG's te integreren in diverse waardeketens met als doel duurzame veranderingen teweeg te brengen. Als onderdeel hiervan worden bedrijven expliciet aangesproken door hun stakeholders (overheden, NGO's maar ook klanten en in toenemende mate leveranciers) om deze doelen op te nemen in de bedrijfsstrategie. We zien dat als reactie hierop wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheidsinformatie in ontwikkeling is. Meerdere vormen van nieuwe frameworks, benchmarks en regelgeving worden met sneltreinvaart geïmplementeerd en zetten bedrijven voor het blok om keuzes te maken. Dit artikel gaat daarom in op de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving en de koppeling daarvan met de SDG's, maar geeft ook een vooruitblik naar de rol van (aankomende) wet- en regelgeving. Daarbij behandelt het artikel de moeilijkheden en dilemma's waar bedrijven mee te maken krijgen als zij willen rapporteren over de SDG's.

Samenvatting

De Sustainable Development Goals (SDG's) bieden bedrijven handvatten om duurzaamheid te betrekken in hun bedrijfsvoering en externe verantwoording. Hoewel de afgelopen jaren de aandacht voor de SDG's is toegenomen, blijft het lastig voor bedrijven om de voortgang op dit gebied meetbaar te maken. Voorlopig is er dan ook weinig concrete wetgeving rondom de verantwoording van SDG's en fungeren ze vooral als een soort 'taal'. Er komt wel meer wetgeving omtrent het rapporteren over duurzaamheid, bijvoorbeeld over klimaatrisico's en de CO₂-verantwoording.

Een proactieve houding leidt tot betere verantwoording. Het artikel sluit daarom af met stappen die bedrijven kunnen zetten.

De SDG's vormen een taal waarmee bedrijven hun impact op de omgeving laten zien

In de duurzaamheidsverslaggeving legt een bedrijf verantwoording af over de impact die het heeft op de omgeving vanuit de kern van de bedrijfsvoering. Om de impact te bepalen moet de link tussen milieu-, sociale en governanceaspecten en de financiële resultaten op een heldere, logische en concrete manier in de externe verantwoording terechtkomen (bijvoorbeeld in het jaarverslag).

Het gaat hier niet alleen om het vermijden van negatieve impact op de omgeving, maar ook juist om de positieve invloed. Zo heeft de uitstoot door melkveehouderijen impact op het klimaat, maar produceert Nederland wel veilige babyvoeding van die melk, een product dat hard nodig is.

Soms leggen bedrijven verantwoording af over impact om opgelegde normen of regelgeving na te komen en reputatierisico's te mitigeren. Anderzijds zien bedrijven de toegevoegde waarde van de SDG's en rapporteren zij vrijwillig over hun impact, omdat het hen beter inzicht geeft in hoe zij op duurzaamheidsthema's en langetermijnwaardecreatie sturen en daardoor wat de waardedrijvers van het bedrijf zijn. Daarnaast is het jaarverslag een middel om met stakeholders te communiceren over de voortgang op deze thema's, te delen welke dilemma's het bedrijf hierbij tegenkomt en uit te leggen welke keuzes vervolgens zijn gemaakt.

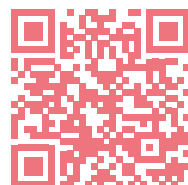
Het gaat dus niet alleen om harde duurzaamheidsdoelstellingen; juist 'het verhaal' doet ertoe. Het is belangrijk om uit te leggen waarom bepaalde impactgebieden relevant zijn, wat de gestelde doelen op deze gebieden zijn en hoe de voortgang wordt gemeten en gemonitord. De SDG's zijn daarbij een algemeen geaccepteerde taal om duurzaamheidsdoelstellingen in een maatschappelijke context te plaatsen. Maar, de SDG's zijn geen raamwerk voor verslaggeving zoals de Global Reporting Initiative (GRI) Standaarden of Sustainability Accounting Standards Board (SASB) (niet-financiële verslaggeving) en de International Financial Reporting Standards of de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (financiële verslaggeving) dit wel zijn. De SDG's zijn gezamenlijke werelddoelen en als zodanig fungeren ze als een taal om bij aan te sluiten, waardoor de bijdrage van bedrijven aan duurzame ontwikkeling duidelijk gemaakt wordt en communiceren met stakeholders makkelijker wordt.

Omdat de SDG's zelf geen indicatoren voor rapportage op bedrijfsniveau geven, worden deze vaak gezocht in rapportagestandaarden voor duurzaamheidsverslaggeving, zoals de GRI Standaarden. Er is momenteel nog geen gestandaardiseerde manier van rapporteren over de SDG's of duurzaamheid, terwijl dit wel de vergelijkbaarheid tussen de prestaties van verschillende bedrijven

zou vergroten. Daarom verwachten wij dat wet- en regelgeving hier duidelijkheid gaat brengen op de meest gestandaardiseerde duurzaamheidsinformatie en zien wij ook dat deze wet- en regelgeving eraan komt.

Duurzaamheidsrapportageframeworks stimuleren de verantwoording over SDG's

Veel bedrijven tonen de wil om aan de slag te gaan met het verantwoorden over de SDG's. Een van de belangrijkste vragen is dan ook: 'waar te beginnen?'

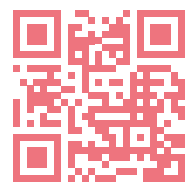
Corporate Reporting Dialogue

Nu zijn er nog geen eenduidige rapportagestandaarden voor duurzaamheidsverslaggeving en zijn er vele duurzaamheidsrapportageframeworks, initiatieven en -methodes die kunnen worden gehanteerd. Dit diffuse landschap is een uitdaging voor veel bedrijven. Er is geen 'one size fits all'-concept en het ontbreken van wettelijke vereisten of aanwijzingen helpt hier niet bij. De Corporate Reporting Dialogue is een initiatief dat is gestart door de Climate Disclosure Standards Board (CDSB), GRI, de International Integrated Reporting Council (IIRC) en SASB om betere afstemming en samenwerking te stimuleren tussen de verschillende frameworks.

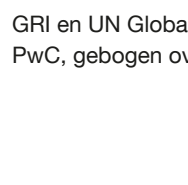

De GRI Standaarden

Nieuwkomers op dit gebied kunnen gebruikmaken van de lessen en stappen van pioniers, maar moeten tegelijkertijd bepalen wat rapporteren over de SDG's betekent voor het bedrijf zelf, zowel voor de dataverzamel- en rapportageprocessen als voor de operationele verandering die hieraan ten grondslag ligt. De GRI Standaarden zijn het meest gebruikte framework in Nederland (en wereldwijd). Deze standaarden geven aan hoe bedrijven bepalen welke thema's relevant zijn om over te rapporteren en geven ook (gestandaardiseerde) indicatoren om over de voortgang op deze thema's te kunnen rapporteren. Ook worden – al dan niet in combinatie met de GRI Standaarden – de principes van het International Integrated Reporting Framework (IIRC) gebruikt om integratie van financiële informatie en duurzaamheidsinformatie te realiseren. Steeds vaker zijn ook de elementen van het Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) onderwerp van gesprek om de impact van klimaatverandering op het bedrijf zichtbaar te maken.

Website van het IIRC

TCFD

GRI en UN Global Compact hebben zich, met de hulp van PwC, gebogen over hoe bedrijven kunnen rapporteren

over de SDG's. Dit heeft een drietal publicaties opgeleverd, die zelf geen rapportageframework zijn, maar die uitleggen hoe organisaties gebruik kunnen maken van bestaande rapportageframeworks om hun rapportage te koppelen aan de SDG's. Deze publicaties besteden onder andere aandacht aan hoe bedrijven de SDG's op kunnen nemen in bestaande rapportageprocessen, welke indicatoren in bestaande rapportageframeworks kunnen worden gebruikt om over de SDG's te rapporteren en wat investeerders verwachten als het gaat om verantwoording rondom de SDG's. Ook de IIRC heeft guidance gepubliceerd over hoe integrated reporting gezien moet worden in combinatie met de SDG's.

Guidance van de IIRC over integrated reporting

Het gaat hier nadrukkelijk niet alleen om een mapping van bestaande activiteiten met de SDG's in het jaarverslag. Het doel is juist dat bedrijven voortgang maken op de SDG's vanuit de kern van hun bedrijfsvoering en die voortgang door middel van (impact)metingen verantwoorden. Er moet dus sprake zijn van additionele waarde voor de SDG's.

Alomvattende rapportagestandaarden en wet- en regelgeving voor duurzaamheidsverslaggeving zijn nog niet concreet genoeg

SDG Challenge

Hoewel enkele rapportagestandaarden voor duurzaamheidsverslaggeving de boventoon voeren, is er nog geen draagvlak voor algehele acceptatie en inbedding en blijft alomvattende wetgeving die diepgaande duurzaamheidsinformatie vraagt uit. Dat alomvattende rapportagestandaarden voor duurzaamheidsverslaggeving weinig concreet zijn, maakt het lastig om de koppeling naar voortgang op de SDG's te maken. Dit blijkt ook uit het jaarlijkse onderzoek van PwC naar de toepassing en verantwoording over de SDG's.

Zo is in Europa de EU Directive 2014/95/EU met betrekking tot niet-financiële verslaggeving geïmplementeerd. Deze wetgeving verplicht oob's met meer dan 500 medewerkers te rapporteren over niet-financiële informatie in het bestuursverslag op het gebied van:

- milieu-, sociale en personeelsaangelegenheden;
- eerbiediging van mensenrechten;
- bestrijding van corruptie en omkoping;
- diversiteit in het bestuur van de onderneming.

Specifieke rapportageraamwerken nodigen uit om voortgang op SDG's zichtbaar te maken

Specifieke rapportageraamwerken worden steeds concreter en diepgaander voor onderwerpen als mensenrechten, verantwoord beleggen en klimaatimpact. Wij behandelen hier een paar voorbeelden.

De 'Principles for Responsible Banking' van het UNEP Finance Initiative zijn ondertekend door 130 banken en bedoeld om de strategie van banken aan te laten sluiten op maatschappelijke doelstellingen. Deze principes vereisen assurance op de verantwoording over deze informatie op middellange termijn. De principes gaan over de duurzame transitie die de financiële sector bewerkstelligt in onze maatschappij. Deze uitkomsten kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt om te rapporteren over SDG-targets 17.3.1, 17.4.1 of 17.7.1.

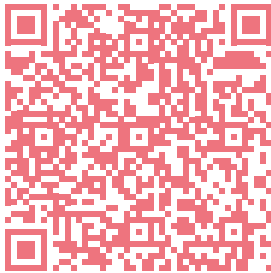

Het Greenhouse Gas Protocol geeft heldere richtlijnen over hoe te rapporteren over de CO₂-uitstoot van een bedrijf. In detail wordt beschreven hoe uitstootbronnen moeten worden geïnventariseerd en hoe de uitstoot moet worden gemeten en gerapporteerd in drie scopes. Deze uitkomsten kunnen worden gebruikt om te rapporteren op bijvoorbeeld SDG-targets 1.5, 3.9 en 13.1.

Het concept van GRI Standard 207 'Tax & Payments to Governments' vraagt bedrijven waarvan 'tax transparency' als materieel thema wordt gezien door stakeholders, om concrete toelichtingen te maken op dit vlak. Niet alleen door tax governance te behandelen, maar ook door country-by-country reporting op te nemen. Deze uitkomsten kunnen worden gebruikt om te rapporteren over bijvoorbeeld SDG-targets 16.6 en 17.1.

Reactie van de AFM op de directive

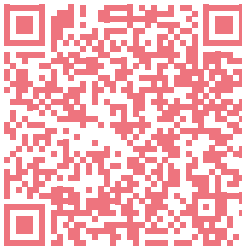
De implementatie van deze directive blijkt in de praktijk te leiden tot summiere toelichtingen die weinig concreet zijn. Zo stelt de AFM dat deze directive nog niet op alle onderdelen wordt nageleefd en dat de rapportage over de diverse niet-financiële aspecten beter kan en moet.

De rapportering over langetermijnwaardecreatie vanuit de Corporate Governance Code 2016 heeft geleid tot ‘value creation models’ in het grootste deel van de jaarverslagen van grote bedrijven. Maar ook hier is de concrete meting van deze waardecreatie vaak niet opgenomen.

Een proactieve houding geeft een bedrijf goede voorbereiding op aankomende wet- en regelgeving

De wet- en regelgeving en vrijwillig toepasbare rapportagestandaarden kunnen worden doorvertaald naar de SDG’s, maar dwingen die doorvertaling nog niet af. Wel geven de ontwikkelingen van afgelopen jaren een duidelijke trend aan: weinig concrete regelgeving wordt aangescherpt en na implementatie bij grote bedrijven volgt ook wet- en regelgeving voor het midden- en kleinbedrijf.

Zo laten de Richtsnoeren inzake niet-financiële rapportage (volgend op EU Directive 2014/95/EU met betrekking tot niet-financiële verslaggeving) een duidelijke richting zien naar het toelichten van gedetailleerde klimaatrisico’s door te verwijzen naar het TCFD. De verwachting is dat deze directive verder vorm krijgt in de toekomst.

Paul Slegers RA van de NBA-ledengroep Accountants in business.

Concreet is afgelopen mei de RJ-Uiting 2019-8 ‘Ontwerp-alinea’s RJ 400 Bestuursverslag met betrekking tot diversiteitsbeleid’ uitgekomen, waarin onder andere uitingen vanuit de hierboven genoemde richtsnoeren zijn verwerkt.

Bepaal het ambitieniveau en voorsortering op te verwachten wet- en regelgeving

Voor een organisatie is het goed om het ambitieniveau te bepalen met betrekking tot het meten en verantwoorden van de SDG-impact. Ter illustratie hebben wij bedrijven in drie niveaus onderverdeeld met het bijbehorende ambitieniveau.

Dit overzicht laat zien dat een proactieve houding in het volgen van en waar nodig het aanpakken van en rapporteren over nieuwe ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid leidt tot hoogstaande verantwoording naar stakeholders en de brede maatschappij en een goede voorbereiding op nieuwe wet- en regelgeving. Vaak zien we dat bedrijven in één jaar grote stappen maken richting de ‘first mover’, maar vervolgens niet blijven investeren en afzakken tot de onderkant van de ‘middenmoot’. Juist dit onderwerp vraagt om continue aandacht en ontwikkeling.

First mover	Middenmoot	Lagging behind
Een proactieve ambitie met grote actiebereidheid	Het maken van stappen om mee te gaan met peers	Niet investeren en risico’s accepteren
Neemt huidige wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheidsrapportering serieus en start op tijd met het vertalen van nieuwe ontwikkelingen naar de eigen organisatie. Past vrijwillige duurzaamheidsrapportagestandaarden toe. Stelt SDG-prioriteiten op het niveau van SDG-subtargets, implementeert deze in de strategie en meet en rapporteert over SDG-impact. Vraagt om verdergaande assurance over duurzaamheidsinformatie.	Vertaalt huidige wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheidsrapportering wanneer die van kracht is. Past tot op zeker hoogte vrijwillige duurzaamheidsrapportagestandaarden toe. Kiest de hoofd-SDG’s die het meest bij de organisatie passen en behandelt deze in rapportages. Vraagt om beperkte assurance over duurzaamheidsinformatie.	Voldoet aan de minimum-vereisten van wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheidsrapportering en zoekt hierin de randen op.
Legt verantwoording af aan stakeholders en de brede maatschappij over de impact van het bedrijf op zijn omgeving. Is een best-practice in de sector en wordt in benchmarks beloond. Loopt voor op nieuwe wet- en regelgeving.	Legt in algemene zin verantwoording af aan stakeholders over de duurzaamheidsstrategie van het bedrijf. Loopt in de pas met wet- en regelgeving en komt niet voor verrassingen te staan.	Legt weinig tot geen verantwoording af over duurzaamheid. Is niet klaar voor nieuwe wet- en regelgeving.

Bedrijven kunnen nu stappen nemen

- Het is tijd voor actie. Er zijn enkele concrete handvatten om SDG-impact te meten en te rapporteren:
- Bepaal het ambitieniveau als het gaat om het meten en verantwoorden van de SDG-impact.
 - Veranker de SDG’s in de strategie en bedrijfsprocessen.
 - Stel indicatoren op en verzamel data om de prestaties, voortgang en impact op het gebied van de geprioriteerde SDG’s te meten.
 - Wees transparant naar interne en externe stakeholders over hoe het bedrijf in positieve zin bijdraagt aan de SDG’s én wat de negatieve impact op de SDG’s is.

Betere informatie bevordert een efficiënte allocatie van mensen en middelen om zo effectief mogelijk bij te dragen aan de SDG’s. Bedrijven spelen hier een sleutelrol in.

De SDG’s hebben als mondiaal doel om de wereld tot ‘een betere plek te maken’ in 2030; we hebben nog tien jaar.

Door zichtbaar te maken hoe bedrijven presteren op de SDG’s kunnen we snellere stappen zetten om samen echte verduurzaming waar te maken.

Conclusie
Verantwoordingsvereisten omtrent duurzaamheidsinformatie ontwikkelen zich snel, waarbij de SDG’s een ‘taal’ zijn waarmee bedrijven hun impact op de omgeving kunnen laten zien. Dit wordt ook gestimuleerd door duurzaamheidsrapportageframeworks. Alomvattende rapportagestandaarden en wet- en regelgeving zijn nog niet concreet genoeg en het aantal bedrijven dat rapporteert over niet-financiële factoren en de SDG’s blijkt dan ook nog relatief beperkt. Om zich goed en tijdig voor te bereiden op aankomende wet- en regelgeving, moeten bedrijven een proactieve houding hebben. Tijd voor actie! ■

Wat is er gaande op het gebied van digital

Walter Scheer – Digital Services, Experience Center
Jeroen van Hoof – Emerging Technologist, Experience Center

In deze nieuwe rubriek nemen we u graag mee in de relevante ontwikkelingen op digitaal gebied binnen en buiten PwC. Dit eerste artikel gaat in op onze voorspelling voor de komende 18 tot 24 maanden, namelijk dat het vertrouwen in de wereld onder druk staat.

Technologie is continu aan verandering onderhevig en de snelheid van die ontwikkeling lijkt soms alleen maar toe te nemen. De veranderende technologie heeft een enorme impact op de bedrijfsvoering van organisaties; niet alleen voor de digitalisering van bedrijfsmodellen, maar ook voor bestaande processen. De State of Tech is een presentatie, of eigenlijk een ervaring, die elk jaar rond november verschijnt. Deze presentatie probeert een indruk te geven van wat de technologie de komende 18 tot 24 maanden gaat doen. State of Tech bekijkt technologische ontwikkelingen door vier lenzen: planet/globaal, city/business, people/menselijk en cell/lichaam. Dit artikel highlight elementen vanuit de State of Tech.

Vertrouwen daalt

In ons onderzoek kijken we naar veel verschillende digitale ontwikkelingen. In dit artikel beperken we ons tot ontwikkelingen die raken aan vertrouwen. Op dit vlak zien we drie aandachtsgebieden waarbij vertrouwen cruciaal is en waar de nieuwe technologische ontwikkelingen kunnen

leiden tot dalend vertrouwen:

- de mensheid versus klimaatverandering (globaal niveau);
- data versus democratie (businessniveau);
- experts versus de bevolking 'en masse' (menselijk niveau).

Klimaat, bedrijfsleven en bevolking

Het eerste aandachtsgebied gaat voornamelijk in op hoe bijvoorbeeld klimaatverandering invloed heeft op de gevolgen van natuurrampen, waardoor onder andere verzekeringsmaatschappijen hun dekking moeten herbeoordelen. Neem bijvoorbeeld Californië, waar droogte wordt gevolgd door bosbranden, die op hun beurt weer worden gevolgd door overstromingen. Er is geen tijd voor de natuur om zich te herstellen, maar er is ook geen mogelijkheid tot herstel als het gaat om infrastructuur en andere menselijke bouwsels. Verzekeringsmaatschappijen hebben dan ook grote moeite om dit tempo bij te houden en zoeken naar nieuwe modellen en steun van technologie om dit probleem op te lossen.

Daarnaast zijn er gevolgen van extreem weer die invloed hebben op landbouw, afwatering (door toegenomen regenval) en biodiversiteit. Ook dit heeft grote gevolgen voor investeerders, voor de maatschappij en voor overheden die beleid moeten voeren in het belang van die maatschappij. Investeerders spreiden hun risico en zoeken naar technologische oplossingen om de effecten van extreem weer te voorspellen en hun investeringen mogelijk meer te richten op ondernemingen met een duurzaam bedrijfsmodel.

Samenvatting

Technologie is continu aan verandering onderhevig en de snelheid van die verandering lijkt soms alleen maar toe te nemen. Veranderende technologie heeft een enorme impact op de bedrijfsvoering van organisaties; niet alleen voor de digitalisering van bedrijfsmodellen, maar ook voor bestaande processen. Ook daar doen we onderzoek naar. In dit artikel belichten we met name wat de impact is van de veranderende technologie op het vertrouwen in de wereld.

De voorspelde groei van de wereldbevolking naar 9,7 miljard in 2050 zal gepaard gaan met een vergelijkbare groei in de vraag naar allerlei voorzieningen als voedsel, water, land, woonruimte en dergelijke. Om aan die vraag te voldoen, zijn nieuwe technologische ontwikkelingen nodig. Denk daarbij aan gestapelde landbouw, nieuwe voedselbronnen (artificial meat) en manieren om drinkwater te winnen uit zeewater.

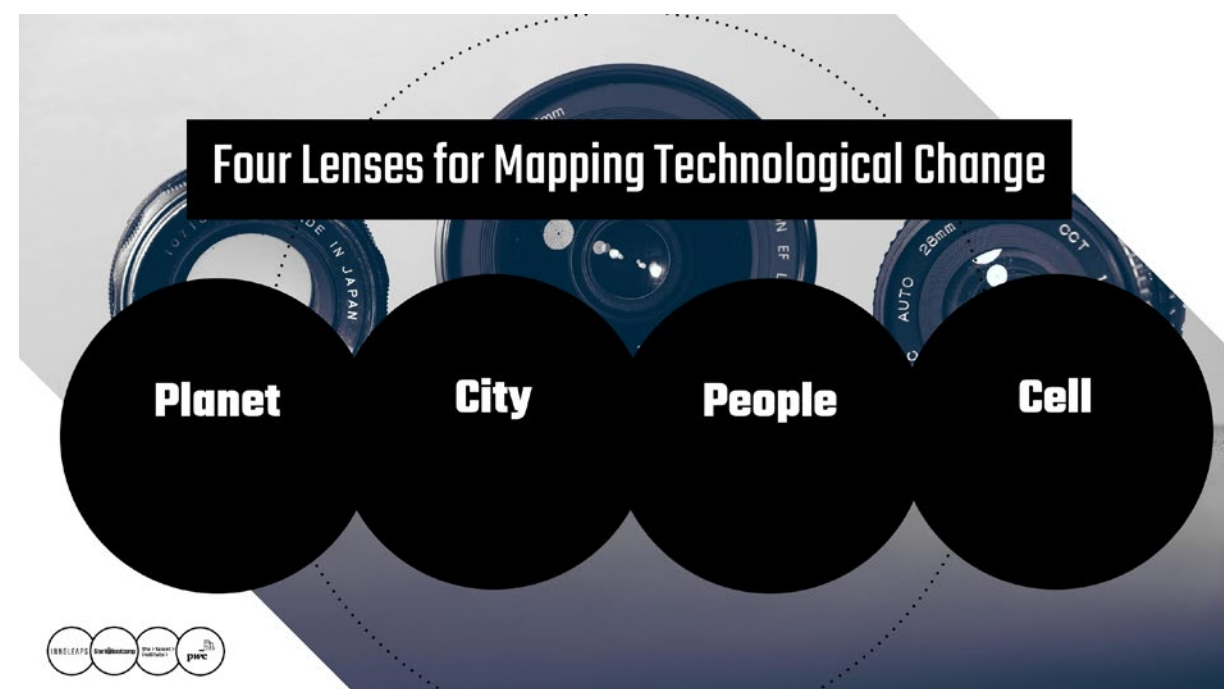
Naast de groei van de bevolking krijgen we de komende decennia ook te maken met grote groepen die zullen migreren. Deels gedwongen door lokale conflicten, deels door de gevolgen van klimaatverandering. Het zal vooral voor de steden van de toekomst een uitdaging zijn om te bepalen hoe zij het beste om kunnen gaan met deze nieuwe bewoners.

Technologie staat op gespannen voet met democratie. Als we kijken naar de 'city'-lens (data versus democratie), zien we een aantal ontwikkelingen die het vertrouwen kunnen beschadigen. Privacy zoals we die kenden is feitelijk niet meer. Er worden elke dag meer en meer data

verzameld van miljarden mensen: op elk vlak van hun leven. Het Facebook-algoritme kent je, als je maar genoeg likes uitdeelt (ongeveer 200 tot 300 likes), snel beter dan je eigen levenspartner.

Zo'n beetje elk apparaat dat we gebruiken is intussen een frontlinie voor wat betreft informatiebeveiliging, of het nu gaat om je telefoon, je laptop of PC, je televisie, je slimme koelkast of je auto. Een recent voorbeeld is dat tegenwoordig een slimme speaker met een laserlicht op afstand kan worden beïnvloed. En daar staat meestal geen wachtwoord op...

Vroeger was iets 'waar' als er een foto of een film- of audio-opname van was. Met de machine-learningtechnologie 'deepfake' is het intussen mogelijk om al deze bewijsmiddelen bijna onherkenbaar (voor leken) na te maken. Het is soms dus nog maar moeilijk te bepalen wat 'echt' is. Daarnaast worden andere kunstmatige-intelligentietechnologieën, zoals gezichtsherkenning, al door sommige overheden gebruikt om controle op hun eigen bevolking uit te oefenen.

State of Tech

Jaarlijks presenteert PwC haar State of Tech. State of Tech is een event/publicatie, waarin we ons onderzoek op het gebied van digitale ontwikkelingen als belevenis presenteren aan onze klanten. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Experience Center van PwC en Startup Bootcamp. Daarbij richten we ons op de trends op het gebied van technologie en doen daarbij een voorspelling voor de komende 18 tot 24 maanden. PwC levert diepgaande kennis over deze trends en Startup Bootcamp staft de trends vanuit de startups die zij coacht(e). We zetten de beweringen bewust scherp aan. Terugkijkend blijken deze bijzonder vaak te zijn uitgekomen. Dit jaar vond alweer de vierde editie van State of Tech plaats.

Lees hier meer over het Experience Center

Experts versus de bevolking 'en masse'

Op het menselijke vlak zien we door het betere zicht op de wereld en de toegenomen transparantie als gevolg van technologie ook steeds meer zaken die ons oordeel over bestaande instituties beïnvloeden. Dit heeft effect op het vertrouwen dat mensen hebben in organisaties en regeringen.

De media hebben altijd al de publieke opinie kunnen beïnvloeden door de juiste onderwerpen te kiezen om over te rapporteren. Door huidige technologie, sociale media, maar ook door de eerdergenoemde deepfaketechnologie is het relatief eenvoudig om met nepnieuws grote groepen mensen te bereiken.

Doordat de ongelijkheid in de wereld niet alleen toeneemt, maar door technologie ook zichtbaarder is en door selectieve, gepersonaliseerde informatievoorziening wordt uitvergroot, neemt de waargenomen oneerlijkheid van macro-economische systemen toe.

De misschien te hoge verwachtingen van Silicon Valley zijn niet waargemaakt. Het leek lang alsof technologiebedrijven in Silicon Valley voor alles een app konden bouwen. Maar niet voor alles is een app. Er is geen app om klimaatverandering tegen te gaan of armoede op te lossen. Van die afvalapp val je niet af, je zult het nog steeds zelf moeten doen. Hierdoor neemt het wantrouwen van de bevolking richting de technologiebedrijven en startups toe.

Drie voorspellingen

Uit ons onderzoek leiden we drie voorspellingen af:

1. 'Hyper-reality is hier' – virtual/augmented en mixed reality (VR/AR/MR), maar ook deepfaketechnologie en de wereld van videogames leiden tot constructen die realistischer zijn dan de realiteit.
2. 'De Terminators komen eraan' – autonome robots met camera's, wapens of bommen, maar ook AI-algoritmes en geavanceerde computervirussen vormen een steeds grotere bedreiging.
3. 'Het internet gaat fragmenteren' – het grote, gezamenlijke netwerk zoals dat ooit voorzien was, is eigenlijk nooit geweest, mede doordat overheden het netwerk steeds meer gaan controleren en hele landen 'loskoppelen' van het globale netwerk.

De eindconclusie die we kunnen afleiden uit ons onderzoek is dat het vertrouwen op allerlei gebieden onder druk staat. Het is lastiger vertrouwen op te bouwen, dan vertrouwen te verliezen. Toch moeten we dit blijven proberen: het is een van de grootste kansen die we hebben voor de wereld. ■

Op www.pwc.nl, onder 'Actueel & publicaties', zijn alle PwC-publicaties verzameld, gerubriceerd naar diensten, thema's en marktsectoren. Hier een greep uit de publicaties.

IFRS 16 – na de implementatie

Alle leaseverplichtingen moeten sinds 1 januari 2019 op de balans komen, met uitzondering van kortetermijncontracten en leases van 'kleine' activa. Dit vereist de nieuwe leasestandaard IFRS 16 – Leases, die in januari van 2016 is uitgebracht door de IASB (FASB ASC 842 – Leases). Aanbieders van leases kunnen die grotendeels op dezelfde manier blijven verwerken. De gevolgen voor organisaties die leases zijn groot en hebben impact op werknemers, beleid, processen en systemen.

Handboek jaarrekening 2019

'Financiële verslaggeving in Nederland, jaarrekening 2019' is hét handboek voor iedereen die met (externe) financiële verslaggeving te maken heeft: accountants, controllers, administrateurs en andere financieel deskundigen. Hiermee heeft u een handzame en toegankelijke uitleg van de regelgeving over financiële verslaggeving, inclusief praktische voorbeelden en zichtbare referenties naar wetteksten en RJ-alinea's.

Waarde toevoegen in tijden van verandering

De omgeving waarin organisaties opereren verandert steeds sneller. Thema's als digitalisering, disruptie en duurzaamheid domineren de boardroomagenda. Ook governance is sterk in beweging. Een andere pijler van hedendaags goed bestuur – naast langetermijnwaardecreatie – is de toenemende aandacht voor cultuur en gedrag in organisaties. Continue verandering is dus de enige constante. Dat vraagt om een andere aansturing van organisaties en het toezicht daarop door de raad van commissarissen, ondersteund door de auditcommissie. Deze publicatie wil fungeren als een digitaal kompas dat voorzitters en leden van auditcommissies richting geeft om waarde toe te voegen in tijden van verandering.

De behandeling van de begroting – Vijf adviezen voor raadsleden en Statenleden

'De begroting staat weer op de agenda van de gemeenteraad', vertelt Martine Koedijk, accountant en sectorvoorzitter binnenlands bestuur bij PwC. 'Maar de beschikbare informatie is vaak ingewikkeld, specialistisch en er is bovenal heel veel van. Dat maakt het werk van raadsleden niet eenvoudig.' Om raadsleden een helpende hand te bieden, gaat Koedijk met concrete adviezen toelichten hoe de rapportages uit de planning-en-controlcyclus zijn te gebruiken, te beginnen met de begroting. Dezelfde adviezen gelden overigens ook voor Statenleden die de provinciebegroting behandelen.

Overzicht pensioenactualiteiten 2019-Q3 (juli tot en met september)

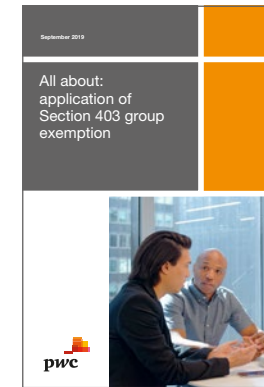
PwC vindt het belangrijk om u regelmatig op de hoogte te houden van relevante pensioenontwikkelingen. In dit overzicht over het derde kwartaal van 2019 leest u onder meer over de uitwerking van het Pensioenakkoord, de lage rente en dreigende pensioenkortingen.

Waarde creëren na de deal: private equity

De wereldwijde dealwaarde bereikte in 2018 het op een na hoogste niveau sinds de financiële crisis van 2008, vooral dankzij de sterke mondiale vraag naar assets vanuit zowel private-equitypartijen als bedrijven. Maar het aantal succesvolle deals – deals die een significante waarde creëren ten opzichte van de overnameprijs – laat een daling zien.

In ons internationale onderzoek 'Creating value beyond the deal: private equity', onderzochten we welke factoren bijdragen aan waardecreatie. We vroegen honderd senior executives van private-equitybedrijven wereldwijd naar hun ervaringen. Hieruit blijkt dat kosten besparen niet meer genoeg is om rendement te realiseren in de huidige lastige marktomstandigheden, hoewel de investeringscapaciteit van private-equitypartijen groter is dan ooit.

Alles over: artikel 403 en de mogelijkheden van groepsvrijstelling

Alle in Nederland gevestigde bv's en nv's zijn in principe onderworpen aan de bepalingen inzake het jaarrekeningsrecht zoals bedoeld in het Burgerlijk Wetboek (BW 2, Titel 9). Die bepalingen hebben vooral betrekking op het opmaken, controleren en deponeren van de jaarrekening. Onder bepaalde voorwaarden kunnen dochtermaatschappijen (groepsmaatschappijen) echter gebruikmaken van de zogenoemde groepsvrijstelling.

Een praktische aanpak voor de eigenrisicobeoordeling

Op 10 september is tijdens een themabijeenkomst van de Pensioenfederatie het Servicedocument Eigenrisicobeoordeling gelanceerd. Het servicedocument reikt handvatten aan voor de vastlegging van de uitkomsten van de eigenrisicobeoordeling in de eindrapportage ERB en voor het maken van een vertaling naar bestaande brondocumenten. Daarmee vormt het servicedocument een goed startpunt voor de uitvoering van de ERB. Maar hoe voer je als pensioenfonds een eigenrisicobeoordeling uit?

Eerder verschenen

Op zoek naar een eerder verschenen artikel?

Hieronder vindt u een overzicht van de artikelen van de laatste vier uitgaven van Spotlight.
Op www.pwc.nl vindt u de laatste jaargangen. Uiteraard kunt u ook contact met ons opnemen.

Spotlight 2019 Uitgave 3

Woord vooraf – **Sustainable Development Goals zijn serious business** – *Renate de Lange*
Column – **Hoe het Europese mkb in de digitale wereld aan de juiste vaardigheden komt** – *Jan Willem Velthuisen*
Interview – **In conversation with stakeholder José Hernandez** – *Arjan Brouwer*
Verslaggeving – **Wijzigingen in de fiscale verslaggeving rondom leaseovereenkomsten** – *Rolf Slager en Sebastiaan Stoffelen*
Verslaggeving – **Een analyse van de verslag- en regelgeving omtrent de uitgifte van digitale munten** – *Avi Brongersma, Rutger Roeling en Geert Wognum*
Accountancy – **Gedegen frauderisicomanagementproces draagt bij aan het voorkomen van fraude** – *Eveline van Caspel, Christine Manders en Sander Kranenburg*
Governance en toezicht – **Vertrouwen is goed, informatie is beter** – *Wouter Amersfoort*
Governance en toezicht – **Nieuwe aandeelhoudersrichtlijn heeft invloed op beloningsbeleid en wijzigt beloningsrapportage** – *Frank van Oirschot en Kyra Scholtmeijer*
Belastingen – **DAC6: een ingrijpende stap op het gebied van belastingtransparantie** – *Merel Mookhoek*
Sustainable Development Goals – **Fiscaliteit in transitie: van kostenpost naar duurzame strategie** – *Linda Midgley en Dave Reubzaet*

Spotlight 2019 Uitgave 2

Woord vooraf – **Zichtbaar trots, op wat we doen** – *Wytse van der Molen*
Column – **Stop voor meisjes de 'lekken' naar een technisch beroep** – *Jan Willem Velthuisen*
Interview – **In gesprek met stakeholders Martijn van den Berg en Linde Jansen** – *Arjan Brouwer*
Verslaggeving – **De gevolgen van de brexit voor de jaarverslaggeving** – *Hugo van den Ende*
Accountancy – **Benoeming en ontslag van de externe accountant** – *Herbert Reimers, Victor Valckx en Tamara van Veen*
Recht – **Vrijwel iedere entiteit moet straks zijn 'ultimate beneficial owner' registreren** – *Pjotr Anthoni*
Belastingen – **De earningsstrippingregeling in de vennootschapsbelasting: een generieke renteaftrekbeperving met een breed rentebegrip** – *Lisette van Nijhuis en Gérard Kampschöer*
Sustainable Development Goals – **De Sustainable Development Goals zijn voor ons allemaal** – *Arjan Brouwer en Linda Midgley*

Spotlight 2019 Uitgave 1

Woord vooraf – **Bouwen aan digitaal vertrouwen** – *Gerwin Naber*
Column – **Supermarkten die tv-programma's maken. Waarom niet?** – *Jan Willem Velthuisen*
Jubileum – **Een kwart eeuw in de Spotlight** – *Arjan Brouwer*
Interview – **In gesprek met stakeholder Steven Hijink** – *Arjan Brouwer*
Verslaggeving – **Het bestuursverslag en rvc-verslag in beweging** – *Renick van Oosterbosch*
Accountancy – **Uitbreiding organisaties van openbaar belang** – *Herbert Reimers, Victor Valckx en Tamara van Veen*
Accountancy – **Cybercriminelen steeds professioneler – is uw cyberaanpak hier klaar voor?** – *Bram van Tiel en Jesse IJspeert*
Interne beheersing en IT – **Creëer vertrouwen en efficiëntie door AVG-compliance** – *Ingrid Bakker en Michel Krishnadath*
Belastingen – **Wat betekent het Belastingpakket 2019 voor de jaarrekening?** – *Tjeerd van den Berg, Rolf Slager en Gérard Kampschöer*
Cultuur en gedrag – **Op weg naar een duurzame privacycultuur** – *Sandra Mochel en Aike Hoekstra*

Spotlight 2018 Uitgave 3

Woord vooraf – **Kwaliteitsverbetering is een continu proces** – *Agnes Koops-Aukes*
Column – **Ouderen langer aan het werk houden loont** – *Jan Willem Velthuisen*
Interview – **In gesprek met stakeholder Herman Molenaar** – *Arjan Brouwer*
Verslaggeving – **Een analyse van de verslaggeving van digitale munten** – *Rajeev Abdoel, Avi Brongersma, Trang Tran en Geert Wognum*
Accountancy – **Onzekerheid over continuïteit en de rol van de accountant** – *Arjan Brouwer en Wiert Smid*
Interne beheersing en IT – **De e-Privacy Verordening: The next big thing?** – *Maurice Steffin en Ilham Ouajnan*
Recht en belastingen – **Technologie in de juridische sector: een nieuw tijdperk** – *Jochen Blaffert en Claire van Zwam*
Recht en belastingen – **Anticiperen op de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen** – *Wouter Amersfoort en Anouk Atema*

Colofon

Spotlight is het vaktechnisch bulletin van PricewaterhouseCoopers Accountants. Dit bulletin mag ter beschikking worden gesteld aan klanten en derden, evenwel met inachtneming van het volgende. Bij het redigeren van de teksten wordt de uiterste zorgvuldigheid betracht. De behandeling van de onderwerpen is evenwel niet altijd uitputtend, terwijl tevens na verloop van tijd informatie verouderd of niet meer (volledig) juist kan zijn. De mening van de auteur(s) is niet noodzakelijkerwijs de mening van PwC. Wij aanvaarden daarom geen verantwoordelijkheid voor hetgeen eventueel wordt ondernomen op basis van de inhoud van deze publicatie. Waar in de tekst naar een niet-specifiek persoon verwezen wordt (bijvoorbeeld 'de accountant') wordt de m/v-vorm bedoeld; lees 'hij/zij'. Alle rechten voorbehouden.

Hoofdredacteur
prof. dr. A.J. Brouwer RA

Redactie
mr. W. Amersfoort
drs. M.J. Brouwer RA
drs. J.I. de Groot RA
prof. dr. mr. G.W.J.M. Kampschöer RA
E.A. Kienhuis RA
L.C. Midgley MPhil RO
I.G.C. Oudhuis RA
mr. drs. H.K.O. Reimers AA
W.T.C. Scheer

Eindredactie
mr. M.E. Smit
E.E. van der Wolf BA

Bureauredactie
K. Kalpoe

Secretariaat
D. van der Klis

Vormgeving
R. Volbeda

Fotografie
PwC
Jean-Pierre Jans

Productie
AraneaGrafimedia

Nadere informatie
Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot Assurance National Office of de personen die in de bijdragen genoemd zijn. Wanneer u een artikel of passage uit Spotlight wilt overnemen is bronvermelding verplicht en verzoeken wij u een exemplaar van uw publicatie te zenden aan het redactieadres.

Redactieadres
PricewaterhouseCoopers Accountants
Assurance National Office
Postbus 90357
1006 BJ Amsterdam
Telefoon: 088 792 5253
Fax: 088 792 9632

Abonnementenservice
Gelieve wijzigingen, inclusief adreslabel, te sturen naar:

PwC
Antwoordnummer 46440
1060 WD Amsterdam

Spotlight Jaargang 26 - 2019 uitgave 4

Deze publicatie is uitsluitend opgesteld als algemene leidraad voor relevante kwesties en dient niet te worden geïnterpreteerd als professioneel advies. U dient niet te handelen op basis van de in deze publicatie vervatte informatie zonder nader professioneel advies te hebben ingewonnen. Er wordt geen enkele expliciete of impliciete verklaring verstrekt of garantie geboden ten aanzien van de juistheid of volledigheid van de in deze publicatie vervatte informatie, en voor zover toegestaan krachtens de wet, aanvaarden de bij deze publicatie betrokken PwC firms, medewerkers en vertegenwoordigers geen enkele aansprakelijkheid, voor de gevolgen van enige handeling dan wel omissie door hetzij uzelf enige andere persoon op basis van de in deze publicatie vervatte informatie of voor enig besluit waaraan die informatie ten grondslag ligt.

www.pwc.nl

© 2019 PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289). Alle rechten voorbehouden. PwC verwijst naar de Nederlandse firma en kan soms naar het PwC-netwerk verwijzen. Elke aangesloten firma is een afzonderlijke juridische entiteit. Kijk op www.pwc.com/structure voor meer informatie.